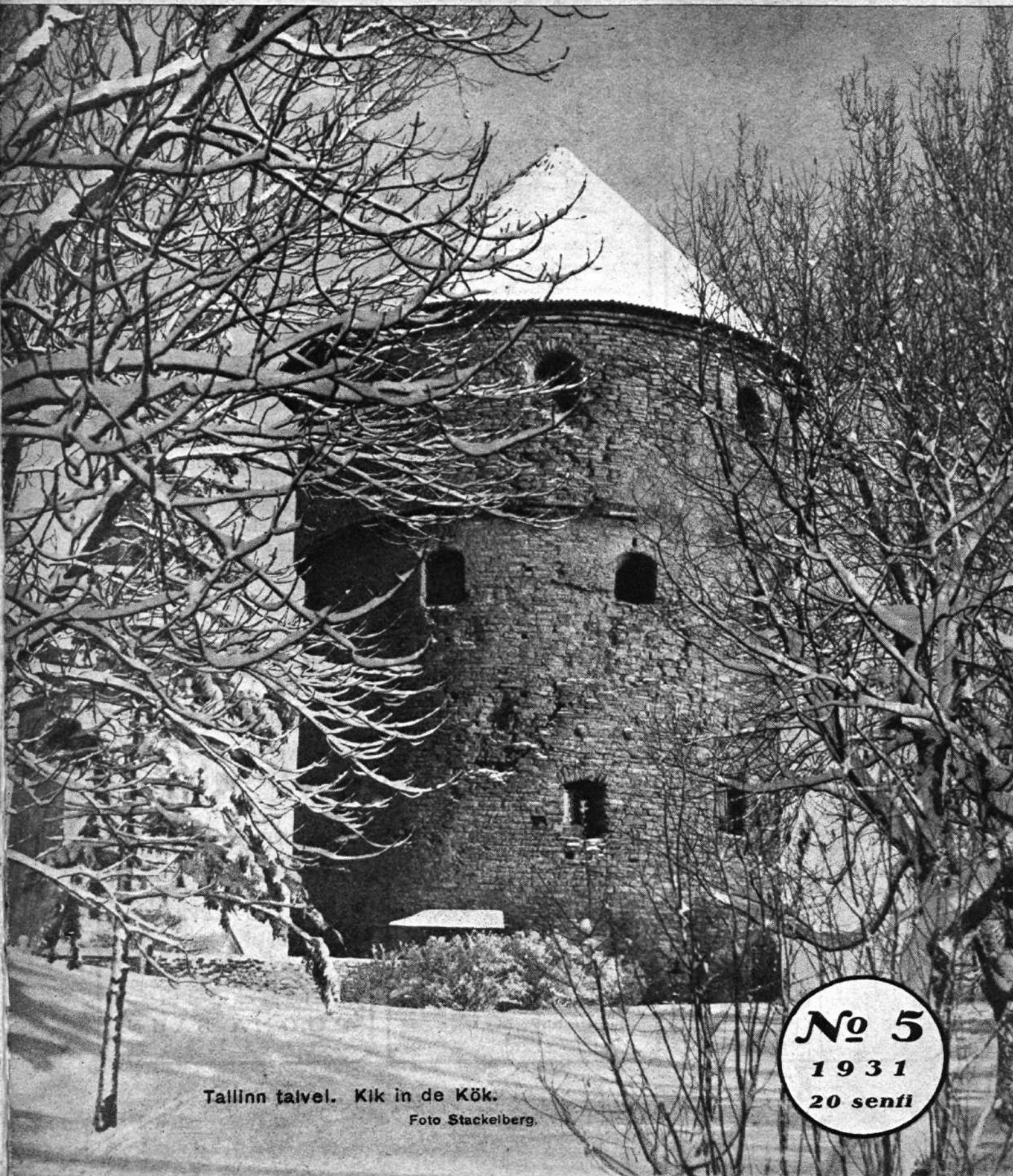

KAITSE KODU!

Tallinn talvel. Kik in de Kök.

Foto Stackelberg.

No 5

1931

20 senti

Uuest aastast uus nägu,

sellise lubaduse andsime
lugejaile vana aasta lõpul.

● Nagu lugejad ise nüüd näevad, ei ole „KAITSE KODU!“ tulnud uuest aastast nende ette mitte üksi uue välimusega, vaid ka paremini korraldatud sisuga, rahuldades ka kõige pünlükuma maitsega lugejate nõudeid.

● Meie „püüd“ on olnud kogu aeg edasi tõtata ja pakkuda lugejaile võimalust mõõda kõige paremat. Siirdunud uuest aastast värvtrükkile ning vahetades iga numbriga kaanepildi välimust, kõik see nõuab „KAITSE KODU!“ suuri jõupingutusi, et hoiduda senise lugejate arvu juures pealvee.

● Kuigi „KAITSE KODU!“ levimine on olnud kiire, ei ole meie siiski kaugele kätte saanud neid tagajärgi, mida näha sooviksime. Me näeksime heameelega, et iga „KAITSE KODU!“ lugeja, kui ajakiri temale meeldib, soovitaks seda ka oma naabrile, aidates seega meie ühise häälekandja levitamisele kaasa. Kui Teie aga leiata ajakirjas mõningaid puudusi, siis teatage sellest meile, et võiksime need kõrvaldada.

● Iga kaitseliitlase ja riiklikult mõtleja kodaniku moraalne kohus on aidata kaasa „KAITSE KODU!“ levitamisele.

* * *

Igakuks on tervitatud ja tänatud, kes tuleb meiega meie rahvuslikus kultuuritöös.

TOIMETUS:

Tallinnas Kaarli t. 8, kaitseliidu peastaabi ruumes.

Vastutav toimetaja kol.-ltm. J. Maide, telefon 6-88.

Tegev toimetaja L. Sõerd, telef. 8-29.

Toimetaja kõnetunnid kella 10–12.

Kaastöö arvatakse tasu alla, kui sellele tasunõudmine on peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaatmiseks markimata käsikirju alal ei hoita.

TALITUS:

Tallinnas Kaarli t. 8.

Talituse juht Richard Jukk, tel. 8-29.

Talitus on avatud iga päev kella 9–3.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/2 a. 3 kr., 1/4 a. kr. 1,50, kuus 50 senti.

Kuulutuste hinnad ühe lehekülje kohta: teksti ees 50 kr., tekstis 80 kr., teksti järel 40 kr. Välimine kaas 80 kr., sisemised 60 kr.

*

Nr. 5

1931

SISUKORD:

Kaas: Tallinn talvel. Foto Stackelberg.

Tiitel: Talvel metsas.

Ha: Kokkuvõid ja sihikindel töö — meie heakäigu tagatis.

Major Ch. Foulkes: Sõdade mõju kunstile.

Sakalamaa maleva jao- ja rühmapealike kursustelt.

V. K.: Esimene Eesti lennupost Soome.

Lääne õpetajate seminar 10 a. vana.

O. T.: Öös ja jääs.

Pealetungilahing.

Jääpurjekas talvespordi vahendina.

Kaitseliitlaste tarvete ladu

Tallinnas, Kaarli t. 8.

Soovitab odavate

hindadega:

Spordipüsse «Erma», «Geco», «Achilles», «Kaba» ja «Bayard»;

Igas kaliibris **püstol-browninguid, nagaane;**

Vint- ja spordipüssi ja püstitoli **padroneid;**

Püssiõli ja püssipuhastusabinõusid;

Märklehti;

Suusasidemeid;

Sireen-vilesid;

Käelinte;

Kaitseliidu rinnamärke;

Elektritaskulampe;

Diopter-sihikuid ja kirpe

J. n. e. J. n. e.

«KALMA» saun

Vana-Kalamaja 9-a, tel. 22-71.

Omnibussiühendus
SOO—KALAMAJA.

★

Saun on avatud:
NELJAPÄEVAL, REEDEL
ja **LAUPÄEVAL.**

★

Esimese klassi meestesauna
juures on nüüd ka

ROOMA SAUN.

AR EESTI RAHVUS-

N° 5
Kaitse

KAITSE KODU!

ILMUB KORD NÄDALAS

Nr. 5

Tallinnas, laupäeval, 31. jaanuaril 1931

Seitsmes aastakäik

TALVEL METSAS

KOKKUHOID JA SIHIKINDEL TÖÖ — MEIE HEAKÄIGU TAGATIS

Tööpuudus ja majanduslik kitsikus, need kaks meile vaenulist mõistet, millest nii palju kõneldakse, mida kogedes kulnud tõmbuvad kortsu, millest kõneldes ja millele mõeldes mõnegi näole kerkib mureilme, — need imelikud negatiivsed nähted, mis tohiks olla olematud terves organismis, on saanud siiski tõsiasjaks, mis osutavad pigemini tõusu kui mõõna. Üle kogu maa on registreeritud tuhandeid töötä töölisi, kuid suurem arv on inimesi, kes, kuigi ei nimeta end töötä töolisteks kui niisugusteks, siiski pole suutnud leida endile sobivat töötä. Siia kuulub suur protsent just intelligentsi, kelle töövõimele muide oleks loomulik omistada niipalju lootusi, keda üksikult igäüht saadab omaste ja tuttavate usk nende tulevaste tulemusrohkesse tegevusse, — seda isiklikuks, kuid sellega ühtlasi üldiseks kasuks. Vahest me ei eksi väites, et just intelligentsil on oma osa — mitte rahva kandejõu tõusus, vaid vastuoksa. Mõeldagu vaid neile pankrotti jäänud taludele, mis, räägitakse, olevat neelunud nende koolitatud pojad-tütred.

Eestlane on üldiselt tunnustatud vastuvõtlikuks kõigele uuele. Eks tõenda seda muuseas hästi meie keelgi, mis meie sugulasest põhjanaabri keelega võrreldes osutab suuri hilisemaid muutusi, kuna mainitud naaber on jäänud segamatult oma ammuse endise juure. Oma vastuvõtlikkuses uuele — ehk ka kõige uue ihaluses — on rahvas astunud mõne muugi sammu kas või vägivaldseks kohanemiseks ajajärgu modernismis.

Ühest küljest hea, teisest halb. Hea, et see on tunnustus eelduste olemasolule rahvas, et see töötab järgneda ettepanekuile, usaldab serveerijaid. Halb, et ebavastavate eeskujude olemasolu isikuid nende väheses iseseisvuses või liialdases vastuvõtlikkuses teisiti mõjutab kui peab.

Ei! Meie suuremad nõuded kuuluvad eeskätt meie avaliku arvamise ja vaadete mõjutajaile!

Pole ju ükskõik, mida näiteks kirjutatakse meil ajalehis. Ammutuntud tõsiasi! Ent sellele vaatamata jätkatakse seda teenimise huvides rahva maitse rahuldamiseks, nagu toonitatakse. Kas aga ollakse endile aru annud, kuipalju õieti seda oma mainitud ülesannet täites ajaleht oma poolt osutab järjekordset tagasimõju lugejaile? Kas pole selle vastastikuse teotsemise vilju, et vaidlematult õõnsad on ideaalid, et tunnustame neid vaid minevikus, lubame neid vaid harva paberil, peame neid aga kui mitte naerdavaiks, siis ebatähtsaiks täiusliku inimese juures tegelikus elus?

Meie lähema mineviku suuremaid tõukejõude oli isamaa-armastus. Loomulikult meie ei väida, nagu oleksime nüüd selle suure aate kaotanud. Ometi meie seas on palju, kes ei taotle kindlaid sihte selle aate vaimus ja selle aate aetuna. Isamaa kasu on ainult niivõrra iga isiku kasu, kuipalju see on tingitud murest homse ette. Ühepäeva-inimene ühepäeva-muredega ei hooli endast ega oma kodumaast. See viimane nähe aga

ongi võtnud laialdase kuju meie inimeste keskel, et ei taheta või ei mõisteta talitada tulevikuhoole vaimus, ei hoolita luua püsivamaid väärtusi, sest homse heakäigu eelduseks on pinguldatud kokkühoid täna, mida aga paljudel oma mõnude jahil on raske saavutada.

See ühepäevane maailmavaade on suureks põhjuseks, et paljudele on kujunenud seisukord, et ei saagi töötada, kuigi tahaks. Mis mõnel heal päeval on saadud, on ka „söödud“, nagu sel puhul sõnatakse. Midagi pole jäänud järele endale töövõimaluste loomiseks edaspidiseks. Saamatus ja algatusvõime puudus mängivad oma osa — ja nii seisamegi olukorra ees, kus määratult suurte ülesannete ja töörohuse kõrval peame rääkima tööpuudusest! Tööpuudusest, kuna sooviksin endale tuhat kätt, et rahuldada pakilisemaidki ülesandeid, muist rääkimata! Või on juba haritud viljakandvaiks me ääretud rabamaad, millest on olnud nii palju juttu? Aga inimestel pole, mida suhu pista, seistakse ega ole tööd!

Kodumaa õitseng, see oleviku üksikute ei millegi muuga asendatav suur eesmärk — kas see on juba saanud hulkade harrastuseks, mis on vältimatuks eelduseks selle eesmärgi saavutamiseks?

Rääkis eelpool intelligentsist, kes pole täitnud lootusi rahva kandejõu tõstmises. Ja tööpoolest, arvesse võtmata eelpool puudutatud otsekohest kulutust, mis on läinud intelligentsi produtseerimiseks, lisame viimasele etteheite hoidumises loovast tööst mitmel elulistähtsal alal mingisuguses hirmus raskema töö eest või iganud eelarvamises ja usus mõne kutse üllamusse teise kutse kõrval.

Õigust öelda ei ole see küll niivõrra nende eelarvamus ja usk kui kogu seltskonna eelarvamus ja usk ja seda raskemini see on väljajuuritav. Ei. Leigusega ja ükskõiksusega siin ei jõuta millenigi. Heitumatut järjekindlust ja püsivust selle nähtuse materdamiseks!

Ja seda just ajakirjanduses!

Meie kurdame ainelist raskuste pärast — ja mida küll teeme selle kõrvaldamiseks? Ripume endiselt värisedes mõne naeruväärt väikese palga juures mingis asutuses. Ja tõesti sageli ei vääri töö seal sedagi palka, et oleksime korratud ülesande täitmises, vaid et kogu ülesanne on ise tarbetu, võrreldes mitmekordselt olulisemaga mujal. Väriseme ja oleme pahased, kui tehakse juttu koondamisest või palkade kärpimisest — ja oleme küllalt vastutustundeta, et me ei vaeva end mõtle misega, kust see palk võetakse või mille eest seda saab.

Loomulikult pole öelduga tahetud üldistada ebaproduktiivsust olemasolevaks igal sedalaadi alal, siiski nii sageli olgu tegevus seal tühja tööna vaidlematult tunnustatud! Kahju iga võimelise isiku ajast, mida see hoiab tulusamaiks sihtideks kasutamata!

Ülejõu elamine! Sellest on räägitud, seda juttu on tuntud kui tüütavat irinat. Hoolitsegem siis, et see ei oleks paljas irin, vaid nõue, mida respektieritakse!

Et me ei räägi ainult edvistamiseks ega nurumiseks, vaid tõugatud veendumusest, et teisiti ei saa, et peab rääkima.

Võib-olla kaheldakse kõigi nende hoiatuste tarviduses juba seetõttu, et meie majanduslik kitsikus pole mõni ainulaadne nähtus, vaid et kogu maailmas elatakse ja kannatatakse kriisi tähe all ja meie osa on ainult leppida asjaoluga kui paratamatusega, mis pole meie muuta.

Lubatagu sel puhul väita paradoksaalseks peetavat küsimust, nimelt, miks küll me majanduslikult nii väga peaksime olema olenevad muudest? Vanal ajal jäidi hätta ainult, kui läbikäimise lõppedes teiste rahvastega lõppes sool maalt. Seda tuli mujalt osta. Muu oli endalgi, ja eeskätt igäihel kaks tööarmastajat kätt tarvitamiseks. Nagu oleksime nüüd need kaotanud, et hä-

daldame. Me pole midagi kaotanud, vaid küll palju võitnud.

Ja võita seisab palju ees! Selle nimel ja selle heaks pisut loobumist — see on ju ajutine, — rohkem tööarmastust — sest töö on kõigi osa praegu ja seda mitte üksi meie demokratismi tõttu, vaid just meie üldise kõrge haridusliku tasapinna tõttu, kus mineviku osade jaotus on tänapäev iganenud, kaotanud maksvuse — rohkem sihi- ja kavakindlust töös. Ootame seda eeskätt intelligentsilt, kelle senist võõrdumist mõnesugusest tööst tehku heaks nende parem kavateadlikkus, sest meie ei hooli töötamisest paljalt töö pärast, vaid sellest, et töötamine ka tõesti oleks tulemusrohke.

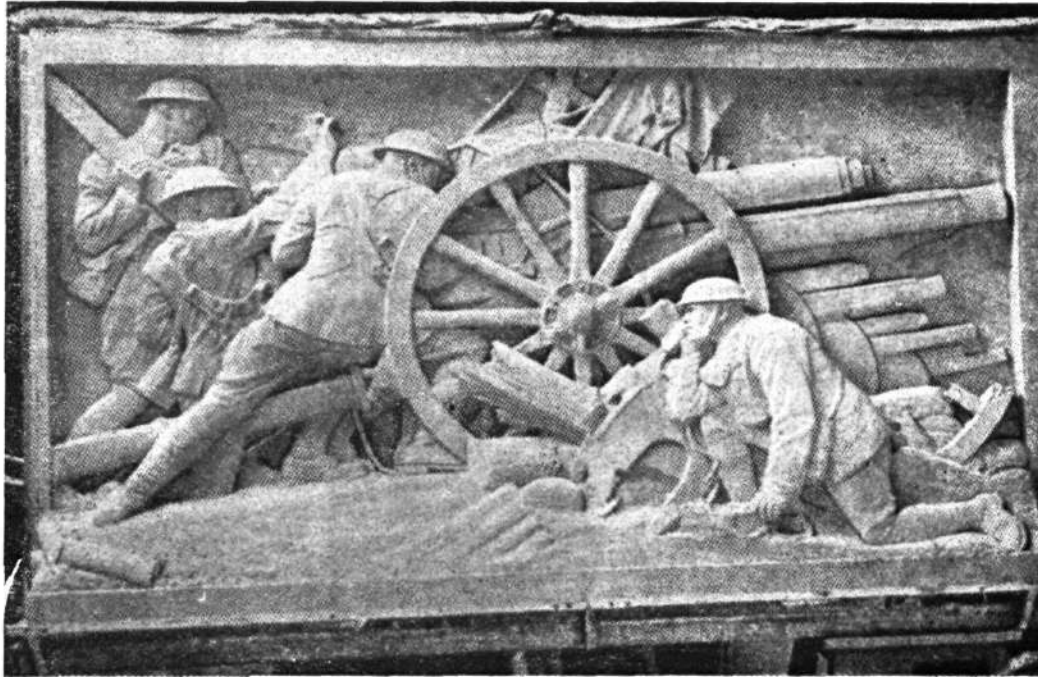
Ootame vastavat liikumist intelligentsilt ka kui eeskujuna, mida vajame aatelite ridade viibimatuks tihendamiseks laialdasemaist peredest.

Kajagu see hüüd meile kustumatult meeltesse!

H—n.

VABADUSVÕITLUSE OHVER.
Moment Tiroomi vabadushetlusest.

*Cnardsi sõja-
mälestus-
sammast
St.
Jamesi
pargis
Londonis.*

SÕDADE MÕJU KUNSTILE

Kirjutanud major Ch. FOULKES, Londoni Toweri relvalao hoidja

I.

Sõjapsühholoogia, need põhjused, mis toovad esile sõja puhkemise, abinõud, mille abil sõda takistatakse, jäägu asjatundjate ja uurijate selgitada; tahtsin vaid oma poolt tähendada, et vahest — arvesse võtmata üksikuid märatsejaid-militariste — kõik üksmeel tunnistavad tõsiasju, et sõda tähendab ühiskonnale nii suurt pöretust, et sõdadest hoidumiseks tuleb teha kõik, mis on võimalik. Aga vaadeldes Euroopa rahvaste kunsti arenemist me ei saa eitada, et kunstiajalugu on kõige lähedamas seoses rahvaste poliitilise ajalooaga. Näitena võiduka sõja mõjust kunstile tarvitseb meil tuletada meele vaid mauride ajalugu Hispaanias ja normannide valitsusaega Inglismaal. Napoleon III, kelle päevil kirjutati nii palju teoseid kahurväe ajaloo, läks nii kaugele, et pani kogu lääne hariduse arenemise suurtükiväe arvele. A. 1873, nii siis oma õitseaja järele, ta kirjutas: „Suurtükiväe ajalugu on teaduste arenemise ajalugu, ühtlasi ka hariduse ajalugu.“

Kogu maali- ja raidkunst oli XI sajandist peale kuningate, vürstide ja kõrgete kirikumeeste kaitsest ja heatahtlikkusest olenev. Viimaste rikkused ja varad aga olid jälle enamalt jaolt pärit võidukaist sõdadest ja maa-alade vallutamisest. Nende võim ja rikkus kestis seni, kuni jõud oli küllalt tugev, et end oma naabrite vastu kaitsta.

Seepärast oli loomulik, et ainult sõjaliselt võimsad valitsejad omasid jõudu pidada ülal õukondi, mis

olid jõulised andma ülalpidamist kunstnikele ja teadlasile; ka sõjaliselt võimsate vürstide maa-aladel asuvate kloostrite kambrite munkadel oli töörahu. Sellised kunstiajaloo ülistatud vürstid, nagu Medicid, Franz I, Anjou hertsog René, Napoleon, olid kas valutajad või muidu sõjaliselt võimsad. Nende kunsti- ja harrastuse tõttu võib kunstiajalugu olla neile tänulik mõnegi suurima teose pärast, mille arv on mõõtmatu. Võidakse küll tähendada, et mõnegi suure kunstiteose sünni võimaldasid Veneetsia ja Hollandi kaubavürstid, mis vaidlemata on tõsi; aga nendegi kohta võib tõendada, et nemadki olid sageli suure sõjalise jõuga: nende kaubalaevad olid enamasti relvastatud — ja seda mitte üksi meriröövlite pärast. Peale selle nad teenisid suuri rikkusi laenates oma tagavarasid sõjalisiks otstarbeiks.

Peale luulekunsti on sõjast ammutanud aineid ka kujutav kunst, kuigi on tõsi, et sõda on saanud olla kujutavale kunstile vaid dekoreerivaks teguriks: taustaks sõjapealikute ja valitsejate portreedele. Ja selgi puhul, kui maal on esitanud sõjasündmusi, on käsitlus olnud rohkem plastiliseks dekoreerimiseks. Tõesti suurejooneline sõjamaal on Velasquezi kuulud „Breda alistumine“, kus piikide tikksirge mets annab uhke kujutuse, mis mõneski rahulisemas aines poleks võimalik.

Päris sõjamaalides on sageli sõjatunnet, lahinguõhku ja relvade ning lippude värvid annavad endis-

aegsele sõjamaalele värvika maalilisve, nagu näit. Paolo Ucello „San Romano lahingus“. See on esikohal seisev XVIII sajandilt ja IX sajandi algupoolelt tuntud sõjamaalide keskel, kus uljad sõjased loovad hiilgava värvipildi.

Aga alles hilisemal ajal on sõjamaalikunst katsunud anda aime sõja koledustestki. Calloti ja Goya pildid, mis ei kujuta küll sõjalahinguid, esitavad meile koledust ja õudust üsna võrratult võimsal realismil, mis on nii põrutav, et neid just võib tarvitada teatud eesmärgiks.

Sõjamaalid on alati olnud ja on edaspidi võitjate ja sõjakangelaste ülistusi. Goyat ja Vereštšaginit arvesse võtmata, vaevalt kunagi kohtame tõelisi koledusi kujutatuna, mitte isegi suuremate maalijate teoseis. Näit. suures Maclise freskos, mis kujutab Blücheri ja Wellingtoni kohtumist, kogu esiosa on täis surevaid ja surnud sõdureid, aga sobivais asendeis, nii et vaateleja vaevalt aimab, mida need langenud on pidanud kogema lahingus ja pööreldes haavades murul. Alles XI sajandi keskel leiame sõjamaale, kus sõda on kujutatud kogu oma õuduses, nagu näit. lady Butleri „Nimehüüus“, mis nii jõuliselt äratav meie kaastunnet.

II.

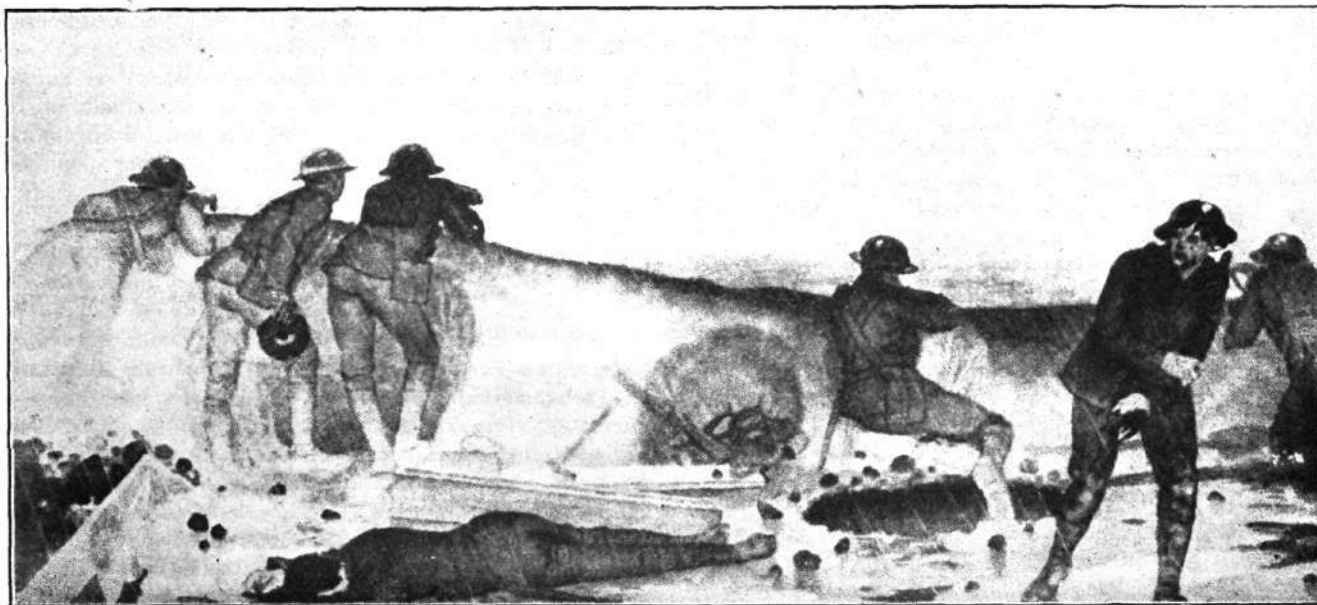
A. 1917 üks Inglise valitsuse määratud komitee andis eeskirjad kunstnike töö tarvitamiseks propaganda eesmärgil.

V. V. Vereštšagin: Borodino lahingu lõpp.

Kunstnikud, keda eeskiri puudutas, teenisid suuremalt osalt maa-, mere- ja õhuvägedes ja neile anti vaba valik tavalise sõjaväeteenisuse jätkamise või sõjapiltide maalimise vahel kõigil väerindadel, mille sõjapildid automaatselt päris riik endale. Arvan, et sellele mõttele pole tulnud kuski maal ühegi endise sõja ajal.

Mõtte teostamisel valiti kunstnikud võimalikult erapooletult, nii et kõik võimalikud koolid olid esindatud. Ja nii ongi Inglise riigil hea kogu maale paljudelt tähelepandavamailt nende kunstide harjutajailt ning mõnesuguseid skulptuure, millist kunstiteoste kogu pole kuski mujal maailmas. Need kunstiteosed

W. Williamson: Rünnak Downi juures.

Sõja viljakogumine. Newinsoni maali järgi.

olid esialgu mõeldud propagandavahendeiks, innustuse äratajaks kojujäänuis, aga pea nähti, et nende propaganda mõju oli sootu teist laadi kui oli soovitud.

Kui vaatleme rahuaegseid kunstinäitusi, neid pilte maastikest, maaelanikest, suplevaist naisist ja nende portreid, siis mõistame hästi seda valmisolekut, millega kunstnikud võtsid vastu pakkumised: tähendas ju see neile sootu uut, huviäratavaid aine piire. Oli ju neil nüüd ees uusi ainemaailmu ja uusi tehnilisi probleeme; maailmakeha nähtused ja perspektiiv olid nüüd teised, võitlevate ja varustöis pingutelevate inimeste asendid ja ümbrus pakkusid hoopis ennetundmatuid tehnilisi raskusi maalijale. Viimasel tuli töötada tingimustes, millistes ta enne kuski polnud töötanud ja loodetavasti ei tarvitse enam kunagi töötada. Aineist tal polnud puudust; neid tal oli silme ees igal hetkel, igal sammul; tema kriis seisis pigemini ainete ülirohkses. Ja kõige selle tulemuseks olid maalikogud, missuguseid pole ühelgi muul maal ja missuguseid pole loodud kunstiajaloo kestes kunagi enne.

Nende maailmasõjas isiklikult viibinute maalid nimetatud sõjast osutavad, kui vähe suurtestki lahinguist osavõtjad näevad. Maalija muidugi nägi ja oli kaasaski üksikuis rünnakuis, aga viimaste kestes ta ei suutnud ju maalida, tegi vaid mõningaid tähelepanekuid pärastiseks kasutamiseks või üksikuid viskeid. Kaugeleulatuv suurtükivägi oli kõikevaldav, nii et kogu muu elu rinde taga jäi ainult tagaplaanile kujutluste maailma.

Mida õpime neist sõjamaalidest üldse ja mis on

nende väärtus? Ajalooliselt need on huvitavad seetõttu, et tutvume nende kaudu eri aegade sõjaliste varustustega. Aga nende väärtus nende lahingute kujutajana, mida nad käsitlevad, on väike. Juba XIV sajandil võitsid lahingud endi alla laia maa-ala, nii et neid harva võidi kujutada tervikuna, ja XIX sajandil, millal tehti mõningaid katseid näit. Wellingtoni juhatusel seisvate lahingute kujutamiseks maalides nii, et vägede rühmitusiski püüti saavutada täpsust, — tehnilised piirid sundisid maalija suruma võitlevad väehulgad nii kokku, et kui need oleksid seisnud üksteisele niisama lähedal ka tõeliselt, nad oleksid hukkunud samal silmapilgul. Mis jälle puutub sõjamaalidesse maailmasõja aegadelt, siis need on eriti arvurohked, ometi mitte lahingute kujutajaina. Need on arvurohked ka ses suhtes, et nad annavad täpse pildi varustusest ja neist tingimustest, milles sõdurid elasid ja võitlesid. Ses suhtes nende väärtus on arvamatu.

On veel üks külg asjal, mida tuleb mainida: see kohutav mõju, mis on suurte kurbmängude ja suurte kannatuste tutvustamisel. Muidugi võidakse olla lahkavaimises selles, mis tähtsus on võitude ülistamisel, rahvaste-vahelisel vihal, viibimisel tapatandrite julmuses. Õnneks see asja külg leevendub aastatega: aeg lahutab viha, ägedaimagi kire ja meelehärma. Loodetavasti ongi nii, et maailmasõja-aegsete sõjamaalide mõju seisab julguse, ohvrimeele, isamaa-armastuse ja rahvusliku endatunde kindlustamises vaatajais, niisuguste tunnete, mil on igavene väärtus.

Vanasti tehti enne sõda kodujäänud sõduritega hiilgav paraad, sest neil, kes hurraatasid sõtta minevaile või sõjast saabuvaile vägedele, oli nõrk aimus sõja töö-

S AKALAMAA MALEVA JAO- JA RÜHMapealikute kursustelt

„Lahing“ on lõppenud. Mütates ja rutates sompases lumises on mehed kogunenud lumisele mäeveerule, kus napsab nad kinni fotograafi luusiv silm-objektiiv parajasti siis, kui mehed on õnnestunud lahingu üle mõnulema asunud.

Teisel pildil näeme juba heintele asumist õiseks puhkuseks. Päevased retked ja heitlused on olnud ometi nii mitmekesised ja huvitavad, et isegi väsinud lahingumees ei saa nii pea sõba silma, vaid peab saadud muljeid oma lahingukaaslastega läbi arutama. Kui lõbus küll on jutelda hilisel õhtutunnil, lebedes küljeli pehmetel heintel ja kuulates kaugeid sõjajutustusi!

Kuid kui väim on puhanud ja kondid välja sirutatud, siis nõuab ka keha, mis talle määratud. Korralik kehakinnitus on olnud alati hea meeleolu ja lõbusa tuju tõstjaks. Nii näeme ka Sakalamaa maleva jao- ja rühmapealikute kursustelt osavõtjaid mõnuga ju naudinguga leiba võtmas ja rüüpamas kuuma teed sinna peale. Seda on lahkelt võimaldanud neile naiskodukaitse virgad noorikud ja näitsikud, kes vaatavad rõõmuga pealt, kuidas mehed lasevad endale hea maitseda nende poolt valmistatud suppeid.

lisist koledusist. Aga maailmasõda viis kaasa sõda-pidavate maade kogu sõjaväe, nii et „kodurinnegi“ sai kannatada üht-teist ja sai niisiis aimuse, mida kogesid need, kes olid väerinnal, tulefrondil. Ega viimasena möödunud sõda jätnud kunstnikegi töötama rahulikult oma ateljeedesse; needki said kogeda kõiki frondi raskusi ja sõja õudust, sooritasid nad ju auga oma raske ülesande, mõned neist isegi hiilgavalt. Neilt ei või seetõttu oodata mingisuguseid paraadikujutusi, kus toredad väesalgad lehvivate lippudega löövad pakku vaenlase. Nad tundsid liig hästi sõda selle ir-

vitavas halastamatuses, sest nad ise pidid elama surma varjus, surma keskel.

Pole seepärast ime, et nende pildid on pigemini jutlused sõja vastu kui ülistuslaulud sõjavõitudele. Aga esitades tõepäraselt maailmasõja-aegseid kannatusi ja koledust on need mõjuvaks ülistuslauluks tõelisele kangelasmeelele, inimlikule sitkusele, isamaalisele ohvrivalmisolekule kui endisaegsed hooplevad, paraaditsevad sõjapildid.

(„Hakkapeliitta“ järgi.)

*JÜRI LOSSMANN,
kes tõi Soomest miljoneid, spordi alal teenitua auhindade tuures.*

ESIMENE EESTI LENNUPOST SOOME

7. VEEBRUARIL 1920. A. PANDI ALUS EESTI REGULAARSELE ÖHUÜHENDUSELE. — 27 MILJONIT MARKA LENNUTEEL HELSINGIST TALLINNA. — LENNUKATASTROOF LASNAMÄEL. — POST, RAHA, BENSIIN, VERI

JÜRI LOSSMANN JA LENDUR VEELMANN ESIMESED PIONEERID

Jüri Lossmann, tuntud sportlane ja maratonimeister, skoutide ja noorte kotkaste juht, mees, kes ka Ameerika mandrijooksu kaasa teinud, missuguse tee pikkus oli üle 5000 kilomeetri, jutustab „Kaitse Kodu!“ lugejale, kuidas loodi õhuühendus Eesti-Soome vahel, kuidas pandi alus esimesele Eesti lennupostile ning kuidas toodi Soomest Eestisse õhuteel esimesed rahamärgid-võlakohustused.

Paljudele on seni teadmata, kuidas sündis rahamärkide kohaletoomine ja et seejuures kaitseväge lendur Veelmann ja Jüri Lossmann oma elu pidid kaotama. Helsingist 11. veebruaril 1920. aastal Tallinna lennates sündis maandumine Lasnamäel pimeduse tõttu õnnetult, lennuk murdus pooleks, kuid õnnelikomel jäid mõlemad sõitjad ellu. Lennukis DH 9 oli 27 miljonit Eesti marka ja 80 kilogrammi posti. Raha ja post toimetati kohale ja õigetes kättesse. 10 aastat tagasi töid ajalehed ainult paarirealise uudise: „Esimene Eesti lennupost jõudis õnnelikult Tallinna...“

*

Jüri Lossman einetab, kui nende ridade kirjutaja tema poole sisse astub. Üks kohalikest ajalehtedest on toonud sõnumi, et Jüri Lossmann 23. jaanuaril pühitseb 40. sünnipäeva, ja see teade ei lase teda ei rahulikult lõunat süüa ega jutustada oma mälestusi. Uksekell aina kõliseb ja Jüri jookseb uksele. Jälle lilled...

„No see teeb viha. Lilled ja lilled ja ma ei tea, kes neid saadab... Nimekaarti ei ole, kirja ka mitte... Ma ei saa aru...“ Viib lilled naise kätte. „Pane vette!“ Tuleb tagasi tusase näoga. „Täna polegi minu sünnipäev, alles kaks nädalat hiljem...“

Jüri Lossmann alustab, hoolimata segamisest, juttu. „Nagu mäletad, olin ju Eesti vabariigi alul Soomes käskudetäitjaks ametnikuks Eesti sõjaväe esindaja juures.“ „Jah!“ „Noh, ja siis edasi... On meele, et 1919—1920. aasta talv oli väga vali. Soomes näitas kraadiklaas 32 pügalat alla nulli. „Väinemöinen“, praegune „Suur Tõll“, tegi paaril korral katset pääseda Helsingist Tallinna, kuid katsed nurjusid ja jäälohkuja pöördus poolelt teelt tagasi. Telefoniteel asjaajamine polnud asjaajamine, oli vaja vahest ka „tösis“ juttu ajada ja kirju vahetada. Ühendus aga puudus.

Kodumaal oli käimas vabadussõda. Kõrvuti Eesti sõduriga võitlesid ka Soome sõdurid, töötasid ametkonnad, — kuid... puudusid rahamärgid, millega töövaeva tasuda. Alul maksti palka kitsaste paberiribadega, see polnud raha. Oli vajadus kopüüride järele, mida rahaks oleks võinud nimetada. Ja rahamärke ehk —

nagu neid tol korral nimetati — võlakohustusi oli Eesti Ajutine Valitsus tellinud Soomest, missuguse tellimise täitmise juures viibis meie praegune riigi tööstuskooli juhataja hr. Ussisoo.

Ühenduse loomine vajas lahendust. Mõtlesin kord hobustega üle lahe Eestisse sõita ja astusin selleks ka samme. Oli kavatsus sõit võtta ette Viiburi kohalt. Seal ei leidnud ma aga inimest, kes oleks nõus olnud sõitu tegema, meri olevat paiguti lahti, ja nii jäigi hobusesõit.

Ühel päeval kuulsin, et kolm Eesti lennukit lennanud Tallinnast Helsingi. See oli 7. veebruaril 1920. aastal. Esimesel tugevajõulisel lennukil lendas kaitseväge lendur Veelmann, praegune Soome lennuühingu „Aero“ esindaja Tallinnas, ja teisel, „Albatrossidel“, Briti lennuinstruktorid Emery ja Svatridge, kellega kaasas olid meie lendur kapten Jüri Ots ja ins. Teimann. Nad maandusid Kaevopuisto all merel. Lendur Veelmannil oli kaasas esimene Eesti post, mis Tallinnast lennuteel saadeti Soome. Briti instruktorid tõusid veidi aja pärast õhku ja jätkasid lendu Sandhamina lennujaama, kus tol ajal ülemaks oli Soome lendur-kapten Mikkola, kes hiljem hukkus oma Itaalia-lennul Alpides. Veelmanni DH 9 ei tõusnud aga kuidagi enam õhku. Ei saadud mootorit käima. Järjest valjemaks muutunud torm ähvardas lennuki uperpalli paisata. Kutsuti abiks soome sõdureid ja nende abiga toodi rannast suured kivimürakad, mis seoti lennuki külge, et masinat hoida jääpinnal. Lennuk jäigi ööseks merele soome sõdurite valve alla.

Järgmisel päeval tuli lennukit vaatama kaks soome lennumehaanikut. Üks mehaanikuist oli hiigla paks. Pool päeva töötanud, läks neil korda mootor panna käima ja tõusta õhku. Veelmann asus juhi kohale, mina ja Soome paks mehaanik istusime taha. Pean ütleva, et mul tõesti polnud ruumi istuda. See paks vend täitis oma kehaga kogu ruumi.

Lendur Veelmann Sandhamina lennujaama asukohta ei teadnud. Mina juhatasin. Olles teel Sandhamina poole nägin mingisugust musta kogu silmade ees vilksatavat. Mis kukkus? Marutuul oli kiskunud lendur Veelmanni peast mütsi (šlemi). Ja hiigla külm oli. Minul olid labakindad käes, katsin kätega ta pead ja soojendasin kõrvu, sealjuures teed juhatades. Oli aeg Sandhamina lennujaama ees maandumiseks. Ütlesin seda Veelmannile. Ta tegi järsu pöörde, tuul lõi tiibade alla ja kandis meid paar-kolm kilomeetrit eemale. Maandumine õnnestus siiski.

Nüüd olime kõik koos. Vahe- tasime mõtteid soome ametiven-

dadega ja ootasime soodsat ilma äralendamiseks. Vahe- peal otsiti üles meie lennuki viga; see seisis selles, et akkumulaatorid polnud korras, ja õgvendati ka telg, mis Sandhaminas maandumisel oli kooldunud kõveraks.

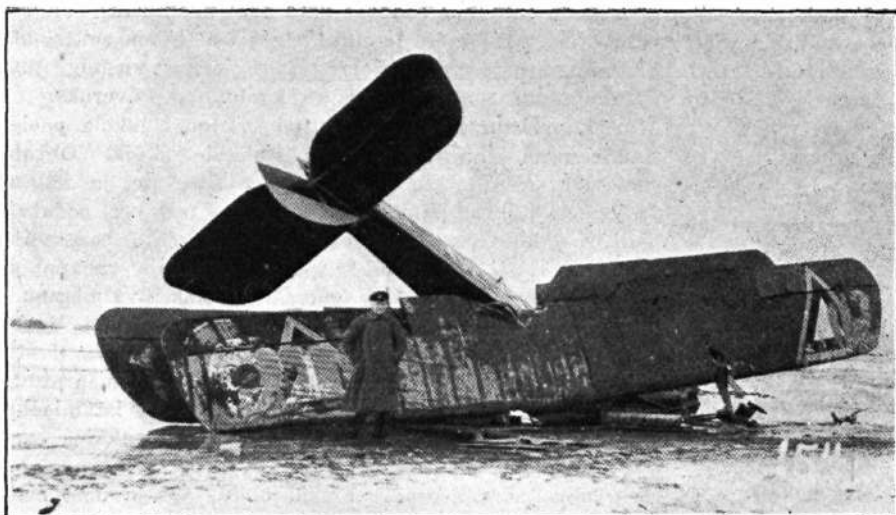
11. veebruaril olime palutud kapten Mikkola poole Sandhamina lennujaama külla. Läksime kõik. Õhtul, kell võis olla 5, lõin silmad taevaservale ja nägin loojeneva päikese kuma. Ilm oli selge, mis veel oodata! Tuli ära lennata. Meid oodati. Silmapilk helistasin Helsingi Eesti saatkonda: toodagu post ja rahapakid — lend läheb Tallinna. Lendurid hakkasid valmistuma ärasõiduks ja pea olid ka autod pakkidega kohal. Veelmanni lennukisse laadisime 27 miljonit marka Eesti võlakohustusi ja posti. Ruum, mis mulle oli määratud, oli niivõrd pakkidega täis tuubitud, et mul istumiseks absoluutselt ruumi ei jatkanud. Istusin pakkide vahel... ja see sai minu päästjaks.

Kõik kolm lennukit tõusid õhku. Meie oma ees, teised järel. Oli juba videvik, kuid üle lahe lennata, see ei nõua ju kuigi palju aega. Lendur Veelmann ütles: „Tõuseme hästi kõrgele, võib-olla on meri vahe- peal lahti...“ Ta tõusiski umbes 10.000 jala kõrgu- sele, pealepoole pilvi. Tihti vaatasin tagasi ja nägin kaht lennukit meile järgimas. Siis äkki nad kadusid. Mõtlesin: „Vahest on meil suurem kiirus ja nad ei jõua järele...“ Meie hoidsime aga kursi Tallinna peale.

Tuul oli kogu aeg vastu ja tuule mõjul sattusime õigest sihist veidi kõrvale. Lennuks kulus 1 tund 10 minutit, umbes veerand tundi rohkem kui harilikult. Olime aerodroomi kohal, kuid me ei näinud, et meid oodataks. Ei mingisugust märku vastuvõtuks. Lenda- sime siis üle Dvigateli vabrikku, paar korda ümber linna, tagasi aerodroomile ja alles siis nägime all tu-

LENNUK DH 9 HELSINGIS.
Jüri Lossmann asetab lennukisse miljoneid ja posti. Ülesvõtte tehtud Sandhaminas enne õnnetut lendu. Seisab lendurivormis lendur Veelmann.

LENNUKATASTROOF LASNAMÄEL.

Ülesvõtte lennukist DH 9, mis esimesena viis õhuposti Tallinnast Helsingi ning sealt tõi esimese Eesti raha, 27 miljonit marka, Tallinna. Ülesvõtte tehtud teisel päeval pärast katastroofi.

lelõket ja suitsu. Meid oli nähtud. Veelmann võttis ette maandumise. Mulle tundus ja lõi südamest läbi, et see pole õige maandumine, see on kukkumine. Sekundi jooksul jooksis silme eest mööda kogu elu, kodu, vanemad, kõik, kõik... Siis suur raksatus ja... olimegi maandunud. Mitte aerodroomil, vaid kuski Tondi kõrtsi läheduses, kiviaia ääres. Lennuk pooleks.

Olin suikunud magusasse unne. Nii hea oli olla. Lebasin nii minutit viis. Ärkasin. Oli tundmus, nagu oleksin hästi välja maganud. Ei mingit valu, ihu nagu surises. Kui säärares seisukorras veel veidi olin olnud, tundsin rinnakorvi all pigistust. Kas ma siis olen pooleks? Säärane tundmus oli. Aga see ei ärritanudki, just nagu peaks nii olema. Nüüd liigutasin end ja viga polnud midagi. Jõudu oli küllalt. Surusin jalgadega vastu lennukipõhja, et vabaneda pakest ja pugeda välja. Siis tuli mulle äkki meele Veelmann. Hüüdsin: „Veelmann, tule tõsta pakid pealt ära!“ Ei mingit vastust. Rabelesin edasi, kuni pääsin välja. Mootor töötas taktitult. Otsin Veelmanni. Lennuki juures teda pole. Leian ta lõpuks lennuki rusude vahelt, pea alaspidi. Hüüan — ei vasta, katsun — märg. Ta rinnust kostab korin. Nüüd sähvas peast läbi mõte: „Veelmann on surnud, ta on verine. Püüdsin teda rusude vahelt välja kiskuda, kuid traatide rägastikus ei läinud see korda. Jooksin aerodroomi poole abi otsima. Maanteel sain kätte talumehe, käsutasin teda mind linna poole sõidutama. Teel jooksis juba paar lennukiväe sõdurit vastu. Neile ütlesin: „Minge kohe sinna, Veelmann on surnud...“ Ise edasi. Peatusin ühe hurtsiku juures, astusin sisse. Kaks sõdurit sõid laua ääres. Need olid lennukiväe motoristid. Nägin eeskojas seinal käterätikut, haarasin selle pihku ja katsin suu. Suust voolas verd. Huul oli lõhki, kukkudes olid hambad alumisse huule tunginud. Uuesti tagasi, vaatama Veelmanni ja pakke. Joostes tuli meele sõ-

durite ohkamine, kui nad minult kuulsid Veelmanni surmast, oli ju Veelmann nende armastatud sõber. Jõudnud lennukiväe staapi, nägin, et sõdurid olid Veelmanni kandraamiga juba sinna toonud. Ta meelemärkusele tulles olin talle meele tulnud. Ta küsinud: „Kas Jüri on elus?“ Kuulnud jaatava vastuse, oli ta jälle kaotanud mõistuse. Dr. Perli sõitis meile järele ja viis mõlemad Punase Risti autol Greiffenhageni kliiniku, kus mul dr. Hesse huule kinni õmbles. Vahepeal oli aga kaks voodit Juhkentali sõjaväe haiglas valmis tellitud, et meid sinna viia. Ma mõtlesin: „Olen Roosikrantsi tänaval, kodu siin. Ei, ma ei lähe Juhkentali, lähen koju.“ Dr. Hesse lubaski. Veelmann viidi meelemärkusele tulemata Juhkentali haiglasse.

Järgmisel hommikul andsin üle raha, mis õöl oli minu juures kodus. Läksin staapi Pagari tänavale. Kõigil vihased näod ees, ka minu onul, kindral Larkal, kes oli tol ajal sõjaminister. Ta ütles vaid: „Oleksite võinud...“ Pändi toime juurdlus. Meie polnud süüdlased, vaid süüdlane oli tookordne segane olukord.

Helsingist välja lennates olime kindlad, et kapten Mikkola Sandhaminast meie väljalennust Tallinna teatab, nagu see on harilikult kombeks. Tallinna-Helsingivaheline ühendus oli aga õhtul kella 9-ni kinni ja ta ei saanud teadet edasi anda. Maandumise olime sunnitud ette võtma, hoolimata et meie tulekust ei teatud.

Pärast katastroofi oli mul mure kahe lennuki pärast, kes meist teel kadusid. Teatasin, et veel kaks lennukit on tulemas. Oodati ja oodati, arvati kõige halvemat, arvati, et nad teel on hukkunud. Kuid konstruktorid Emery ja Svatriidge olid tormi pärast teelt tagasi pöördunud ja järgnesid meile alles järgmisel päeval.

Ei mäleta enam, kas Emery või Svatriidge oli madalalt lennates sattunud Naissaare puieatvatu, kuid siiski õnnelikult. Teine lennuk pidi vastu Lasnamäe kallast lendama, kuid imekombel jõudis ta aerodroomile. Merel oli paks udu, mis neid sundis madalalt lendama.

See lend, mis küll õnnetult lõppis, pani siiski aluse esimesele Eesti õhupostile ja üldse esimesele Eesti-Soome vahelisele lennuühendusele, sest varem polnud kummagi maa lennukid üksteist külastanud. Raha, noh, see... Raha toimetasime ka kohale. Oli veidi bensiiniga niisutatud, samuti nagu Veelmann.

Kui ma teda pärast katastroofi katsusin ja tundsin, et ta on märg, arvasin, et ta on verine. Hiljem selgus, et bensiinipaagist bensiini talle oli selga voolanud.

V. K.

LÄÄNE ÕPETAJATE SEMINAAR 10 A. VANA

2. veebruaril s. a. pühitseb Läänemaa õpetajate seminaar oma 10 aasta juubelit. Rajatud meie vabariigi lootusrikkail ja optimistlikel algaastail, püsis L. õp. s. kõigist hilisemaist viludest tuultest hoolimata läinud kevadeni, millal ta ühes teiste õpetajate seminaaridega määrati järk-järgulisele sulgemisele.

L. õp. s. juures töötavate mitmekesiste õpilasühingute peres leidub ka naiskodukaitse ja kaitseliidu rühmitusi. Esimene asutati a. 1927 sem. õpetajate pr. L. Roberti ja prl. M. Michelsoni energilisel algatusel. Teisele — kaitseliidu üksikrühmale — pandi alus aga juba a. 1925 sem. õpetaja hra V. Küppari poolt; viimane oli ühtlasi ka rühma esimeseks juhiks kuni 10. nov. 1929. a., mil ta lahkus Läänemaa õp. seminaarist.

Mõlemate ühingute peamise koosseisu moodustavad seminaari õpilased IV—VI klassini. Liikmete koosseis on seetõttu väga liikuv, püsivaiks liikmeiks on ainult õpetajad. Vaatamata sellele on mainitud rühmituste tegevus olnud siiski õige elav ja innukas.

Nii on L. õp. s. naiskodukaitse jaoskond korraldanud sanitaar- ja asjaajamiskursusi, samuti mitu pidu ja loteriid; viimaseist saadud tulude abil on pidevalt varustatud kohaliku kaitseliidu üksikrühma kehvemaid õpilasi riiete ja jalanõudega ja aidatud aineliselt kaasa sama üksikrühma laskeraja korraldamisel. Ühtlasi on aidatud kaasa kaitseliidu õppuste ja manöövrite puhul korraldatud toitlustamisel nii aineliselt kui tegelikultki.

Läinud kevadel võttis L. õp. seminaari naiskodukaitse jaoskond elavasti osa Lääne ringkonna naiskodukaitse poolt korraldatud samariitlaste kursustest, milliste lõppemisel paljud jaoskonna liikmeid sooritasid samariitlase eksami.

Läänemaa õp. seminaari kaitseliidu üksikrühma tegevus seisab spordi- ja õppelaskmise korraldamises rühma oma hästikorraldatud laskerajal, kus on võimalik lasta kuni 300 m kauguselt neljal laskuril korraga. Teoreetilist kaitseliidu õppust on kord kuus kaitseliidu instruktori juhatusel. Üksikrühm on võtnud osa kohalikest ja ülemaalisest kaitseliidu-päevist, millel isegi saavutati kibedas võistluses sõjalisel alal kolmas auhind.

Rühmas valitseb kindel isamaaline vaim ja arusaamine oma kohustusist, mida näitab juba seegi asjaolu, et kohalikest kaitseliidu õppusist ja manöövrest on võetud osa 100% koosseisuga, saades sel alal I auhinna Kirimäe õppuste puhul sügisel a. 1927.

L. õp. seminaari kaitseliidu üksikrühm ühes kohaliku naiskodukaitse jaoskonnaga on püsivalt kasvatanud arusaamist ja poolehoidu kodukaitse mõttele, selleks korraldades loenguid ja isamaalisi aktusi, seda enam, et tulevased õpetajad võiksid edukalt asuda maal asuvate kaitseliidu ja naiskodukaitse üksuste organiseerimisele ja juhtimisele, seega ühtlasi kodukaitse mõtet levitades rahva laiemais hulkades. Praegu on L. õp. s. naiskodukaitse jaoskonnas 36 liiget ja kaitseliidu üksikrühmas on liikmeid 35. Esimest juhatab sem. õp. prl. M. Arike ja teist — semin. õp. hra H. Rajamaa.

1. Läänemaa õp. seminaari peahoone. 2. Läänemaa õp. seminaari üksikrühm ja naiskodukaitse jaoskond käesoleval õppeaastal. Pildil puudub osa liikmeid. 3. Klassikatsed seminaari üksikrühma laskerajal mais 1929. a. 4. Läänemaa õp. seminaari üksikrühma laskerada.

Võõrastevastuvõtlikud eskimod jagavad kala-leiba pr. E. Frankiga, põhjamaade uurija abikaasaga, kes mehega ühes on tulnud uurima nende elu-olu.

Õ Õ S J A J Ä Ä S

ELU IGAVESE LUME JA JÄÄ VÄLJADEL — KUIDAS ELAB JA TÖÖTAB ESKIMO-POLAARINIMENE

Kuigi meid peetakse pooleldi põhjamaalasi, on meil õige vähe kujutlust rahvast, kes on valinud endale elukohaks maakera põhjapoolseima maa-ala — arktilised saarestikud ja Põhjanabamerd ümbritsevate mandrite põhjapoolsed rannikud. Jutt on eskimotest, inimestest, kes kogu oma eluea peavad veetma öös ja jääs, pidades elu ülalpidamiseks rasket võitlust ka-
reda loodusega. Tänu polaarmaade uurijaile ja julgeile meresõitjatele on saanud teatavaks selle omapärase loodusrahva kombed ja eluviisid, kuigi viimasel ajal neid kipub rikkuma kõikjale tungiv tsivilisatsioon ja valgete kultuur.

Sest pole palju aega tagasi, kui eskimote juure sattunud valge inimene leidis eest elava kiviaegse rahva, kes oma arenemises mõni tuhat aastat maha jäänud, kes tule tegemiseks ei teadnud muud abinõu kui kahe puutüki hõõrumist üksteise vastu ja kes suure vaevaga suutis hülgerasvalebegis kivikoldes oma toitu veidi soojendada. Seal tarvitasid jahimehed veel põdrasarvest oda, vibu ja nooli, kuna kalastusabinõudeks olid pikad põdrasarvest odad. Tundide viisi pidi eskimo kükitama jääaugu juures iga üksikut kala varitsetes, kuna võrguga oleks neid kätte saanud külluses.

Oleks siiski suur eksitus järeldada neist primitiivseist riistust, et eskimotel puudub terav mõistus. Need lihtsad riistad on nii hästi kohandatud oma ülesandele ja oludele, et nende arendamine oli tingimata nõudnud sajandite kogemusi ja tähelepanelikku katsetamist.

Ilusaim aeg eskimote maal on juunis, mil terveid kuid kestab lakkamatu päev, mis talvel muutub luulelisest põhjavalgusest ja virmalistest sädelevaks ööks. Juuni keskpaigas pole veel ilmunud nabamaade nuhtlust — sääski — ja eskimod võivad rahulikult askeldada oma telkide ümber. Need ei ole mingisugused hiilgeehitused. Suurem osa neist on ehitatud kas põdra- või hülgenahast. Kuna eskimote juures on hülgenahk paremas hinnas, siis on paremate küttide telgid harilikult hülgenahast ja halvemate omad — põdranahast. Telgid asetatakse harilikult väikesele mäekühmale või järvekeste kaldale, kus hõlpsasti pääseb ligi eskimote maiusroale, rasvasele lõhele.

Telk püstitatakse kolmele ridvale: üks on pearitv, millel lasub kogu telgi raskus, kuna kaks ülejäänud ritva moodustavad ristipandult telgi ukse. Telk püstitatakse harilikult nii, et uks avaneb alla tuult. Telgi kinnitamiseks maasse on nahkade allservale paiguta-

tud rasked kivid. Samblane telgi põrand kaetakse põdranahkadega, mis moodustavad magamiseks pehme aseme.

Toidu soojendamiseks tarvitatakse talveti hülgerasvalampi, kuna suvel seda tehakse kanarbikutulega. Tuli tehakse telgiukse ees kahe kivi vahele, millele asetatakse keedunõu. Viimane on õnestatud pehmest kivist. Kui eskimo tuleb kalapüügilt saagiga koju, siis on harilikult lapsed kohe maiuspalasid ootamas, sest eskimote kõige suuremaks maiusroaks on toored kalasilmad. Kuid ka toored kalad sünnivad kohe söögiks. Osa saagist pannakse küll keedunõusse, kuid kalu ei keedeta. Oodatakse vaid, kuni kalad leigeks lähevad, ja siis hakkab pere sööma. Vist poleks tarvis siia juure tähendada, et kahvel ja nuga on eskimole tundmatud asjad.

Töö juures ümisevad eskimod alati mingit viisi, mida küll vaevalt lauluks saab nimetada. See on mingisugune üksluine teatud silpide lõpmatu korrutamine, mis võõra pealtkuulaja võib teha päris hulluks.

Väga tarviliseks esemeks eskimote elus on paat — kajakk, mis valmistatakse õige väikestest kokkuseotud puutükikestest, kuna sideainena tarvitatakse kuivatatud põdrasooni. Kajakide ehitusel tarvitatakse ka liimi, mida valmistatakse väga omapäraselt põdraverest. Väike kott täidetakse põdraverrega, eskimo võtab selle suhu ja imeb tükk aega. Sel kombel tarretub veri kotis paksuks ja moodustab kleepiva aine, mis sugugi järele ei anna meie liimile. Välispoolt kaetakse kajakk hülgenahaga.

Selleks ajaks, kui jõed lähevad lahti, seab eskimo tingimata oma kajaki korda, sest algab suur suvejaht. On tarvis hankida värsket põdraliha, kuna perenaistele

on tarvis nahkadest kehakatete ja jalanõude õmblemiseks põdrasooni.

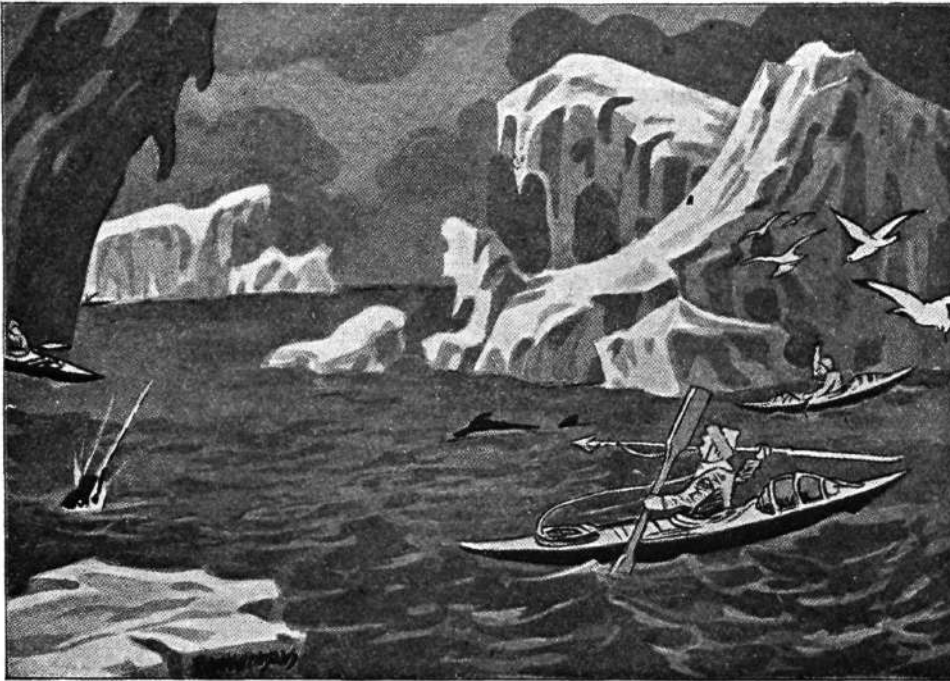
Aeg, mil jõed ja veed avanevad, on eskimole võrdlemisi kaunis. Tal avanevad võimalused minna põdrajahile ja ta võib iga päev süüa liha. Juba maikuu hakkab põder rühkima põhja poole ja mõne üksiku looma lasevad sel ajal eskimod noole ja vibu abil, kuid alles jääminekuga algab tõeline suur põdrajaht.

Põdrajahiks varustatud kajaki ninas seisab püügi-mehe kahe odaga, mis on pistetud merre kukkumisest hoidumiseks kajaki naha külge õmmeldud silmuseisse. Kuna põder liigub suvel ainult põhja poole, seisab jahikavalus peamiselt selles, et katsutakse põdrakari vette ajada. Jahilised jagunevad kahte rühma: ühed kuival maal, teised kajakidega vees. Põtrade lähenedes haaratakse need kaugelt ümber ja aetakse vette, kus neid siis kajakimehed odadega ükshaaval tapavad. Kehad ujutatakse randa.

Vetteaetud põder on kadunud ja teda ei päästa kiire kajakimehe eest ükski vägi. Saak jagatakse nii, et kajakimehed saavad 4 põtra ja maal olijad ühe. Tegelikult süüakse liha harilikult seltsis, kuna eskimo üldse ei korja suuri tagavarasid. Kui põtru on kütitud palju, pannakse osa liha tagavaraks, milleks ehitatakse kividest ait. Kuigi liha läheb mädanema, ei vähenda eskimo silmis see tema maitset sugugi. Põdra luud peidetakse hoolega, et koerad neile ligi ei pääseks. Kui see juhtub, võib kütt sel aastal jääda saagita, sest eskimo ebausub on suur.

Kaunis suvi on üürrike ja varsti tuleb sügis ehk õigemini talv. Jõed, järved jäätuvad, lumi tuleb maha ja suvest saab talv. Vahepeal on eskimotel halb aastaeg, kui pole veel nii palju jääd ja lund, et maja ehitada. Paljud jäävad elama telkidesse, kuni on sadanud lumeooni ehitamiseks küllaldaselt lund. Tulevad tuisud ja tuulised talveilmad. Lumi tuiskab ilma pimenedes kõrgeteks hangedeks. Kaitseks tuisu vastu ehitatakse telgiuste ette lumemüürid, mis on väga raske töö ja millega europlane vaevalt saab hakkama, kuna tuisul on oma seadused.

Tihti vaibub tuisuk õige ruttu ja eskimo asub kohe lumemaja ehitama. Selleks otsitakse sobiv koht tuule varjus ja võimalikult vee lähedal. Palju tähendavad ka lume omadused, sest maja ehitamiseks peab olema hea lumi. Kiiresti kerkiavad valmisloigatud parajaist lumepankadest majaseinad, millele välispoolt loobitakse peent lund. See muudab maja välimuse välispoolt

Eskimod „kajakidel“ jahil.

lumehunniku taoliseks. Maja sees töötab lumenoaga eskimo mees, kes maja valmis saades endale lõikab väikese augu väljapääsuks.

Kui maja on valmis, hakatakse sinna kraami tooma. Lumest ehitatud magamislavadele paigutatakse nahad. Lumemaja sisse süüdatakse traanisse pistetud tahist suur leek. See on tarviline selleks, et seespool tekkinud soojuse tõttu lumi liituks kokku tihedaks ja õhkupidavaks. Varsti asetab eskimo naine tulele keedunõu lumega, et pärast väsitavat majaehitust sulatada joogiks lund.

Kui pere on asunud lumemajja ja uks hästi lumepangaga suletud, vabastavad eskimod end pealistrõivaist ja jäävad majja kerge riietusega. Nüüd mõeldakse harilikult kõhule. Pere naine toob tagavaradest välja suure toreda lõhe kala, mis vaatamata sellele et on jäätunud maitseb väga hästi. Varsti on kalast järel vaid paljaksnäritud luud, kuna kõhutäiele rüübatakse potist peale sulatatud vett, sest muud jooki eskimo ei tunne.

Söömingu lõppedes saabub puhkeaeg. Pere naine kohendab magamislava ja seab ööks valmis hästi pehmed nahad. Magatakse nahkade vahel täiesti alasti, kuna väljas on rahulisest kuupaistest valgustatud öö. Möödud võõras ei või kuidagi arvata, et nende lumehunnikute all magab terve maailm rõõmsaid ja õnnelikke inimesi, kes lumekatuste all on vahest rohkem oma saatusega rahul kui mõned põhjatu rikkad suurlinnades. Kaugel on sellest lumekõrve maailmast kadetus ja viha, miski ei riku öövaikust ja ainult hele kuuvalgus mängleb põhjala rahva lumeonnidel.

Hülgepüük algab harilikult veebruaris, kui mõne meetri kõrguseks tuisanud hanged sumbutavad püüdja sammud looma erksate kõrvade eest. Hülgepüügiga on läbi eskimo toidukitsikuse aeg ja tagavarasid võib täiendada värske hülgealihaga.

Ettevalmistused hülgepüügiks algavad varahommi-

Eskimo ratsanik põhjapödral, Aljaskas.

kul ja kõigis lumeonnides keeb siis elu. Eskimote loomupärane vaist ütleb, millal on hülgejahiks paras aeg. Tihti valitakse selleks tuisune ja väga halb ilm, kuna ilusail ilmul onnides laiseldi.

Hülgepüügile minnakse harilikult kogu leeri mees- tega. Kõik on sidunud ümber nahkrõivad, et neisse ei pääseks sugugi õhku. Seljas on lumenuga ja püügita- sku. Viimases on harpuun, helmiak harpuuni pael- tega ja palju teisi tarvilisi asju. Paljudel on hülge- püügil kaasas ka koerad. Viimaseil on nimelt see asendamatu omadus, et nad leiavad hülge asupaiga. Koer hüppab äkki kõrvale, seisatab, nuusutab lund hoolega ja heidab maha.

Koer leidis jääaugu, mida hülged tarvitavad hingamaskäimiseks. Lumenoaga katsub eskimo läbi lu- me, kas koer ei eksinud, ja kaevab siis augu lahti.

Nüüd proovib eskimo haistmise teel, kas avastatud jääauku tarvitavad hülged või on see mõni mahajäetud auk. Haistmismeel ei peta eskimot kunagi. Kui auk on õige, teatab eskimo sellest ulumisega lähedamaile seltsilistele. Huvitav, et seesugune häälightsus hüljest ei hirmuta, kuigi ta põgeneb vähima jalakrõbina juures vastu jääd.

Hülge hingamisaugud pole pinnalt suured. Parajasti pääseb hüljes neisse ninaga hingama, kuid allapoole läheb auk siiski suuremaks. Eskimo esimeseks tööks on peita auk lume alla, et hüljes ei märka selle avastamist. Osa augu kohal olevast lumest eskimo kõrvaldab ja ülejäänud osasse kaevab lusikaga just augu kohale koopa. Auku ta pistab augukatsuja, et seda paremini õppida tundma. Ettevaatlikult tõmmates lumest otsimisriista jääb sinna väike ümmargune auguke, mis siiski on küllaldane eskimole vaatlusteks. Eskimotel on kaks riistapuud, mis aitavad jälgida hülge lähenemist augule, kuid sagedamini aitab siin püüdjat loomulik vaist.

Augu juures valvates seatakse korda hülgeoda, mis koosneb kolmest osast. Vars on umbes 1 meetri pikkune luust või puust, mille ühes otsas on 60 sm pikkune ümarik ora. Varre teises otsas on kolmas odaosa, mida tarvitatakse jääaugu suurendamiseks, kui hüljes on juba käes. Oda külge kinnitatakse harpuun ja keritakse kokku harpuuni nõör. Harpuun on 8 sm pikk ja ta äärmine tipp on teritatud, et hülge nahasse tuleks nii väike haavaauk kui võimalik.

Hüljest valvates võtab eskimo käest kindad, tõmbab pahema käsivarre varrukast välja ja peidab rin-

nale kuue alla. Parem käsi asetatakse tühjaksjäänud pahemasse varrukasse. Sel kombel hoiab eskimo oma käed soojad ja on valmis kiireks teotsemiseks. Veidi põlvi kõverdades painutab pealiskeha ettepoole ja peab aineti silmas jääauku. Niipea kui hüljes pistab nina jääauku ja purustab õhukese jääkatte, lööb eskimo kogu jõudu pingutades. Surmkindlalt tungib oda läbi kitsa augu ja tabab hüljest pähe. Kiiresti tõmbab eskimo oda välja ja pistab lumme, samal ajal päästes lahti harpuuni nõöri. Hüljes veab nõöri nii pikale kui seda jätkub. Ohuta vee all viibides rauged varsti hülge jõud. Kui eskimo seda tunneb, hakkab ta auku suurendama. Kõvera odaotsaga torgatakse hülge ülemisse huulde ja tiritakse ta jääle. Mõnikord tõttavad appi lähemad kaaslased.

Kui hüljes on jääl, teeb püüdja looma kõhtu väikese augu ja uuristab välja maksa ja neerud. Need maiuspalad süüakse kohe ja võetakse lisaks veel rasva. Verejooksu takistamiseks pannakse talvel haavale lume ja jää segu, mis moodustab kindla sideme, kuna suvel kõrgema temperatuuri juures ömmeldakse haav kinni väikeste põdrasarvetikkudega.

Saak viiakse koju ja antakse naistele, kes kohe hülge nülivad ja jaotavad. Rasv ja liha jagatakse kõigi vahel, kuid naha ja sooled saab hülge tapja. Eskimote parim maius — sooled — tühjendatakse ja pannakse keedunõusse soojenema. Varsti pole neist järel raasugi. Pärast sööki järgneb puhkus, mis pärast väsitavat püüki tundub eriti mõnusana.

O. T.

Hea jahisaak.

PEALETUNGILAHING

Sisefjuhatus.

Möödunud aastal tõi „Kaitse Kodu!“ oma lugejaile kaitselahingu kirjelduse, põimides seda lahingusisuliste ülesannetega oma lugejaile iseseisvaks lahendamiseks. See samm leidis üldist heakskiitmist kaitseliitlaste peres, kes sel teel „Kaitse Kodu!“ lugedes ja selles toodud lahingusisulisi ülesandeid lahendades iseseisva edasiharimise teel oma taktikalisi oskusi ja teadmisi täiendasid.

Käesoleval aastal avaldab „Kaitse Kodu!“ sama eesmärgiga pealetungilahingu kirjelduse, milles toob oma lugejaskonnale lahendamiseks taktikalisi ülesandeid pealetungilahingust. Iga ülesande kolme peamisa lahenduse eest, mis saadetakse kaitseliidu peastaabi õppe-sportiosakonda kahe nädala jooksul, lugedes „Kaitse Kodu!“ ülesande avaldamise päevast, annab kaitseliidu peastaap ülesande lahendajaile rahalisi preemiaid: esimese lahenduse eest 10 krooni, teise lahenduse eest 5 krooni ja kolmanda lahenduse eest 3 krooni. Omalt poolt tahab „Kaitse Kodu!“ need ülesanded ise lahendada ja avaldada oma numbriks, kuid mitte nõnda, et nad oleksid üksikult ja äraeksinuna, vaid et nad looksid ühe osa ja moodustaksid ühe episoodi kirjeldatavast pealetungilahingust.

Pealetungilahing ja taktikalised ülesanded mängitakse topograafilisel õppeplaani, mis valmistatud Kadriina ümbruskonna kaardi järgi, millise „Kaitse Kodu!“ möödunud aastal nr. 8 juures tasuta oma lugejaile saatis. „Kaitse Kodu!“ talitus, lootes et tellijail möödunud aastal saadetud topograafilise õppeplaani on alles, ei saada seda õppeplaani nüüd „Kaitse Kodu!“ liisana. — Kui „Kaitse Kodu!“ lugejail möödunud aastal saadetud õppeplaani puudub, samuti ka uutele tellijatele, saadab „Kaitse Kodu!“ õppeplaani sellekohase soovivaalduse järgi tasuta.

Neile „Kaitse Kodu!“ lugejaile ja taktikaliste ülesannete lahendajaile, kes õppeplaani võrdlevad loodusega või teiste topograafiliste kaartidega, olgu nimetatud, et see plaan pole täpne ülesvõtte loodusest, vaid on õpetlikkuse mõttes muudetud ja täiendatud. Täiesti on muudetud plaani kirdepoolne osa, kus metsade ja soode asemele on tehtud Vao asundus, Pedja jõgi ja Kiku küla juurest Vao asundusse viiv tee.

Paar näpunäidet ülesannete lahendajaile. Võta õppeplaani, millel mängitakse ülesannete lahendamised, sirkel, lihtne või värviline pliiats ja paber, loe tähelepanelikult läbi lahingu kirjeldus ja ülesanne ning püüa tungida peensustesse, märgi siis plaanile või plaani järgi valmistatud skitsile olukord, oma ja vaenlase väed (oma väed sinise ja vaenlase väed punase pliiatsiga). Siis tee otsus ülesande täitmiseks ja mõtle hästi järele, kuidas tehtud otsus täide saata. Oma otsus ja korraldused selle täideviimiseks kirjuta lühidalt üles, sest kaardil taktikalise ülesande lahenda-

misel puudub meeskond, kellele korraldused anda, ja ainult mõttes jäävad otsus ning korraldused ebaselgeiks.

Et jõuda õigele otsusele, vaja enne olukord hinnata, mõtteid pingutada. Siin on kasulik endale järgmised küsimused asetada:

1. Mis on minu ülesanne?
2. Missugused jõud ja relvad on mul käsutada?
3. Kus on vaenlane ja mis ta võib teha?
4. Mispoolest mina olen paremas või halvemmas seisukorras kui vaenlane?
5. Kuidas asetan end vaenlasest paremasse seisukorda, et täita ülesanne?
6. Missugusel maastikul tuleb tegutseda, kuidas see soodustab või takistab tegevust?
7. Missuguse otsuse teen ülesande täitmiseks?
8. Kuidas viin oma otsuse täide ja missugused korraldused selleks teen?

Sõjaline olukord.

Meie II brigaad on ägedas võitluses punaste jõududega, kes tungivad peale Väike-Maarja-Rakvere suunas. 20. juuli õhtul vaikusid lahingud Assamalla-Meriküla-Jakobi joonel (vaata skeem 1 lk. 115). Meie nõrgad osad, kes asuvad kaitsele Valge jõe paremal kaldal, löid 20. juulil tagasi punaste pealetungi katsed üle Valge jõe, Järvajõe ja Saksi juures. Kaitseliidu 2. jalgrügement jõudis 20. juuli õhtul rännakkorras Kolu-Põima-Mäeküla rajooni. Rügemendile on juure antud suurtükiväe II kerge grupp, tankide kompanii ja üks õhukaitse patareid. Meie diviisi juhatus otsustas 21. juulil oma senised seisukohad hoida käes, oma väed pealetungiks paigutada ümber ja 22. juulil minna üle pealetungile ja vallutada Nõmküla-Tamsalu-Kiltsi-Simuna joon.

Öö 20/21. juulil möödus Assamalla-Jakobi rajoonis rahulikult. Valge jõe joonel tungisid punased kella 0200 ajal Saksi ja Järvajõe juures meie 3. rügemendi II pataljoni osadele peale ja sundisid need taganema Aruküla-Rakvere suunas.

21. juunil kell 0400, kui juba päike on tõusnud, on olukord kaitseliidu 2. rügemendile järgmine (vaata skeem 2 lk. 116):

Valge jõe joonel Tapast kagu pool kaitsele asuvad 3. j. rügemendi II pataljoni osad taanduvad Aruküla-Rakvere ja Lasila-Rakvere suunas.

Kaitseliidu 2. rügemendi I pat. (I/2. K. L. R.) on rännakul Mäekülast Kiku külasse. Pataljoni kolonni pea möödus Mäeküla juures raudtee ülesõidu kohast ja jõuab maanteele.

Kaitseliidu 2. rügemendi II ja III pat. (II/2. K. L. R. ja III/2. K. L. R.) on rännakul Põima külast Udriku as. Kolonni pea astub Põima külast välja.

Ratsaluurpatrull jõuab Udriku as.

Õhukaitse patareid I rühm asub positsioonile Põima küla lõunapoolsele servale. Teine rühm liigub positsioonile asumiseks Udriku as. juure raudtee ülesõidukoha läheduses.

Suurtükiväe II kerge grupi 1. patareid on antud I pat. pealiku käsutusse. 2. ja 3. patareid liiguvad rügemendi kolonni juures.

1. tankide kompanii asub Mäekülas väljasõiduväljal.

Rännaku kord kaitseliidu 2. rügem. I pat. on järgmine:

Eelkaitse=rühm:

Juht leitn. Tiiger.

1. kompanii I rühm (I/1. komp.) ja üks jalgrattur on pöördumas Udriku as. Kadrina teelt külavaheteed mööda Kiku küla poole.

Rühm on saatnud ette teisest jaost piilurid 300 kuni 400 meetri kaugusele.

600 meetrit vaheruumi!

Ses ruumis liiguvad sidemepidamiseks eelkaitse-rühma ja eelkaitse-kompanii vahel sidepostid, kes saadetakse välja eelkaitse-kompaniist ja ka eelkaitse-rühma laskurjaost.

Eelkaitse-kompanii:

Juht kompaniipealik kapten Tõnisson.

I pataljoni 1. komp. (I/I pat.) ühe rühmata,

üks jagu pioneere,

üks raskekuulip. rühm ja

jalgväe saatekahur.

Eelkaitse-kompanii kolonni pea on Udriku as. Kadrina teel Mäeküla raudtee ülesõidukohast 1800 meetrit edela poole.

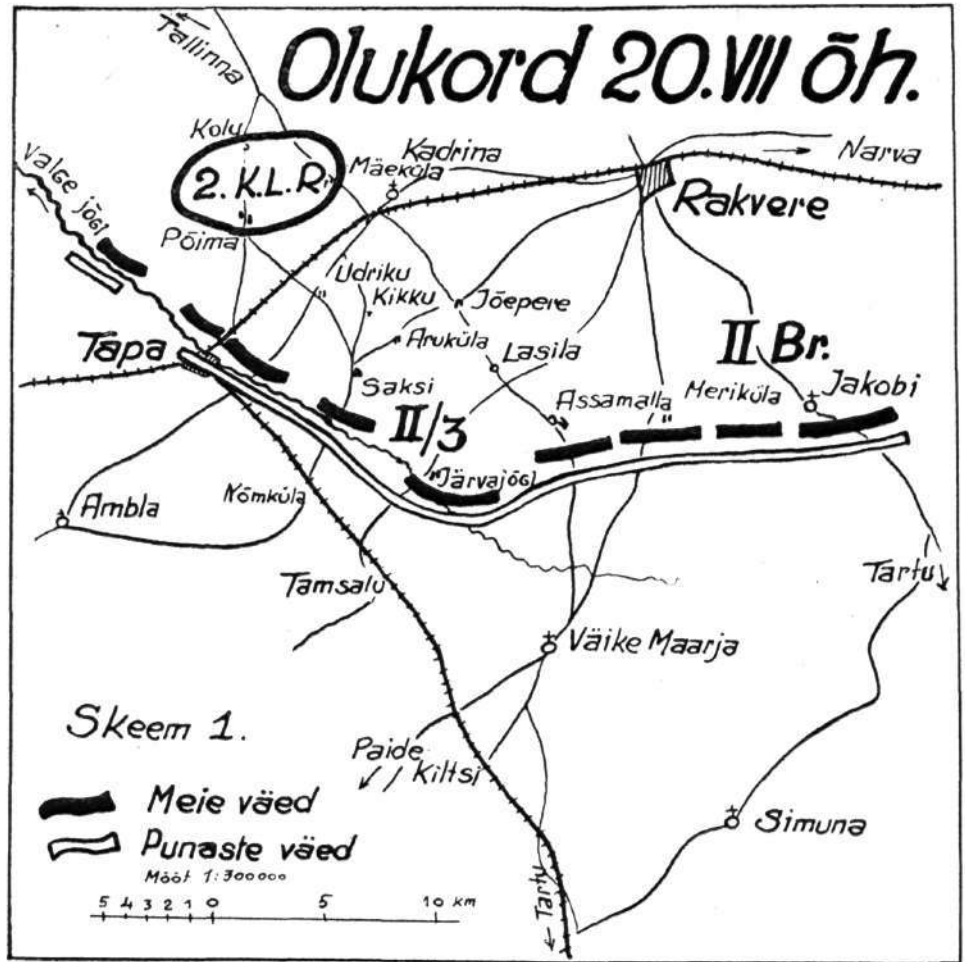
1500 meetrit vaheruumi!

Ses vaheruumis liigub hüpetega raskekuulip. kompanii saaterühm kolonni kaitseks vaenlase lennukite vastu. Jalgrattur peab sidet pataljoni peajõudude ja eelkaitse-kompanii vahel.

Pataljoni peajõud:

Pataljoni pealik ja staap,

2. kompanii (2/I pat.), raskekuulip. komp. kahe rühmata,

Skeem 1.

— Meie väed
 — Punaste väed
 Määst 1:300000

5 4 3 2 1 0 5 10 km

pioneerirühm kahe jaosta, millest üks on eelkaitse-kompanii ja teine järelkaitse juures,

I siderühm rügem. sidekompaniist, jalgväe saatekahur.

Padrunivankrid. Kuulip. vankrid liiguvad oma kompanii juures.

1. kerge-patarei liigub hüpetega, et eelkaitse osade vaenlasega kohtumisel olla valmis andma tuletoetust. Patarei üks rühm liigub pataljoni kolonnis, teine rühm asub positsioonil Mäeküla juures.

Pataljoni majandusvoor liigub kolonni lõpus, võib aga ka erikorralduse järgi iseseisvalt järel liikuda.

Pataljoni kolonni pea möödus Mäeküla raudtee ülesõidukohast ja jõuab maanteele.

400 meetrit vaheruumi!

Järelkaitse:

üks jagu 3. kompaniist ja üks jagu pioneere.

Ratsa=luurpatrulli tegewus.

Ratsa-luurpatrull koosnes kaitseliidu rügemendi ratsakomandost ühe ratsarühma koosseisus (2 kuulip. ja 2 laskurjagu).

21. juulil kell 0245 sai luurpatrulli pealik, leitnant Aru, Põima külas rügemendi pealikul teateid punaste vägede pealetungimisest Saksi ja Järvejõe juures ja II/3. R. taandumisest Rakvere suunas ning käsu:

luurpatrullil kella 0400 enda alla võtta Udriku as. ja teha kindlaks, kuhu on välja jõudnud Udriku as. ja Kadrina suunas Saksi juures pealetunginud punaste jõud ja kus on Udriku as. ning Kadrina suunas tegutsevate punaste jõudude tiivad.

Rügemendi II ja III pat. astuvad kell 0345 Põima külast välja, et liikuda Udriku as.

Mina asun rügemendi kolonni juures, kuhu saata teated. I pat. astub Mäekülalt välja kell 0345 ja liigub Kiku külasse. Sillad üle Valge jõe on purustatud.

Viivitamata käsib leitn. Aru rühma allohvitserile rühm poole tunni jooksul luurele väljaastumiseks valmis seada ja siis kaarti uurides jõuab selgusele luurpatrulli lähima tegevuse kohta. Tähelepanelikult rügemendi pealiku käsku kuulates leitn. Arul jäi iseäranis meele viimane lause: „Sillad üle Valge jõe on purustatud“, tähendab, pole karta, et punased kohe esimestel tundidel edu arendamiseks ja luure toimetamiseks rakendavad tegevusse oma soomusjõud. Nii on loota, et punastel võivad tegevuses olla ainult jala- ja ratsaosad, kes vast enne kella 0400 Udriku asunduseni välja jõuavad. Kuni Udriku asunduseni pole siis punastega kokkupõrget oodata ja luurpatrull võib kuni raudteeni sõita iseäralise julgestusega.

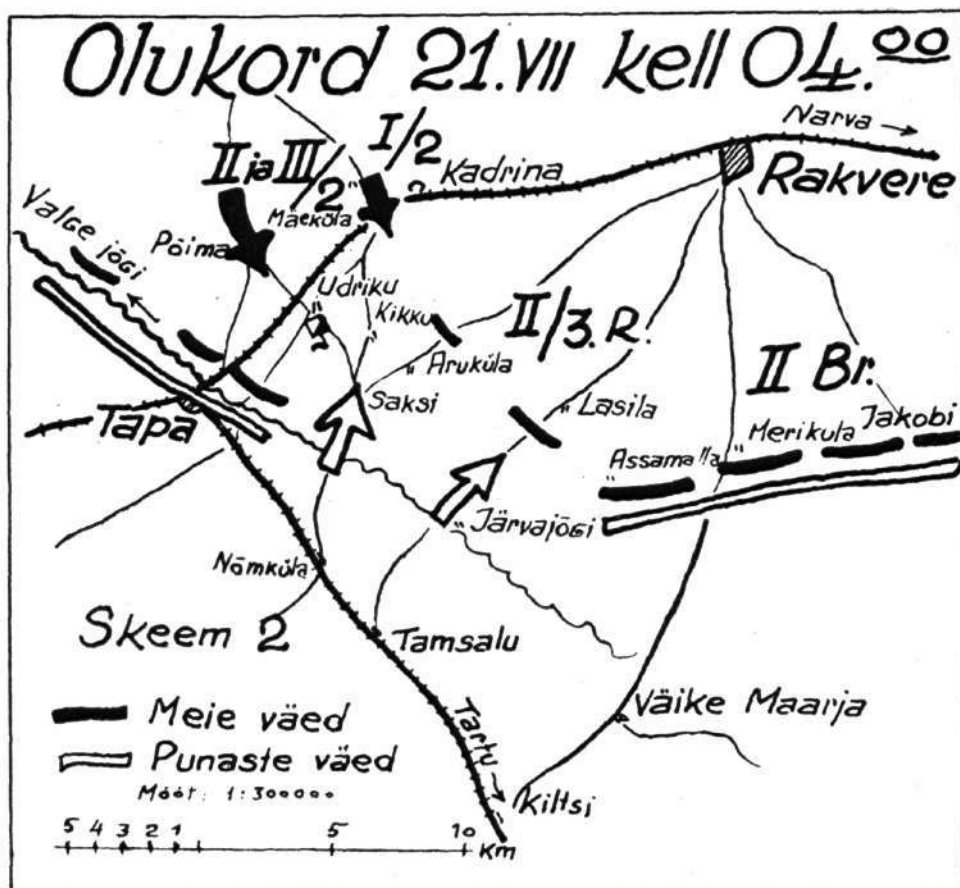
Kell 0325 astub ratsa-luurpatrull Põima külast välja. Koidab. Sügav vaikus valitseb ümberringi. Öises vaikus on kõrv sõdureil parim abi ja ka vähimigi kröbin ning kära kardetav äraandja.

Leitnant Aru patrull ratsutab kahelpool teed kolonnis kahekaupa, ees 200—300 m kauguses ratsutab rühma julgestuseks 3-meheline piilkond.

Sõites vahelduva allüüriga jõuab luurpatrull kell 0400 Udriku as., ilma et oleks kohanud vaenlast. Udriku as. on jõudnud üksikud meie sõdurid, kes seletavad, et punased vallutanud Saksi mõisa ja liiguvad edasi põhja suunas. Udriku as. lõuna ja kagu suunas on kuulda püssipauke.

Udriku as. edasi leitn. Aru otsustab luuret toimetada piilkondadega. Ta määrab:

Piilkond nr. 1 — 1. jagu; piilkonna pealik allohv.

Rebane. Teha kindlaks, kui kaugelt on punased jõudnud Udriku as. — Männiku (Täpa) tee suunas.

Piilkond nr. 2. — 2. jagu; piilkonna pealik allohv. Ilves. Teha kindlaks, kui kaugelt on jõudnud punased Udriku as. — Saksi ms. tee suunas ja kas on metsäär Kääri talu kõrgendikest 1 km lõuna pool vaenlasest vaba.

Piilkond nr. 3. — 3. jagu; piilkonna pealik allohv. Teder.

Ülesanne: liikuda Kõrpe-Kiku-Aruküla suunas ja teha kindlaks:

1. Kas Aruküla on vaenlasest vaba?
2. Kas metsäär Arukülast poolteist kilomeetrit lõuna pool Mikumardi, Hindreku ja Laimardi talude juures on vaenlase käes?

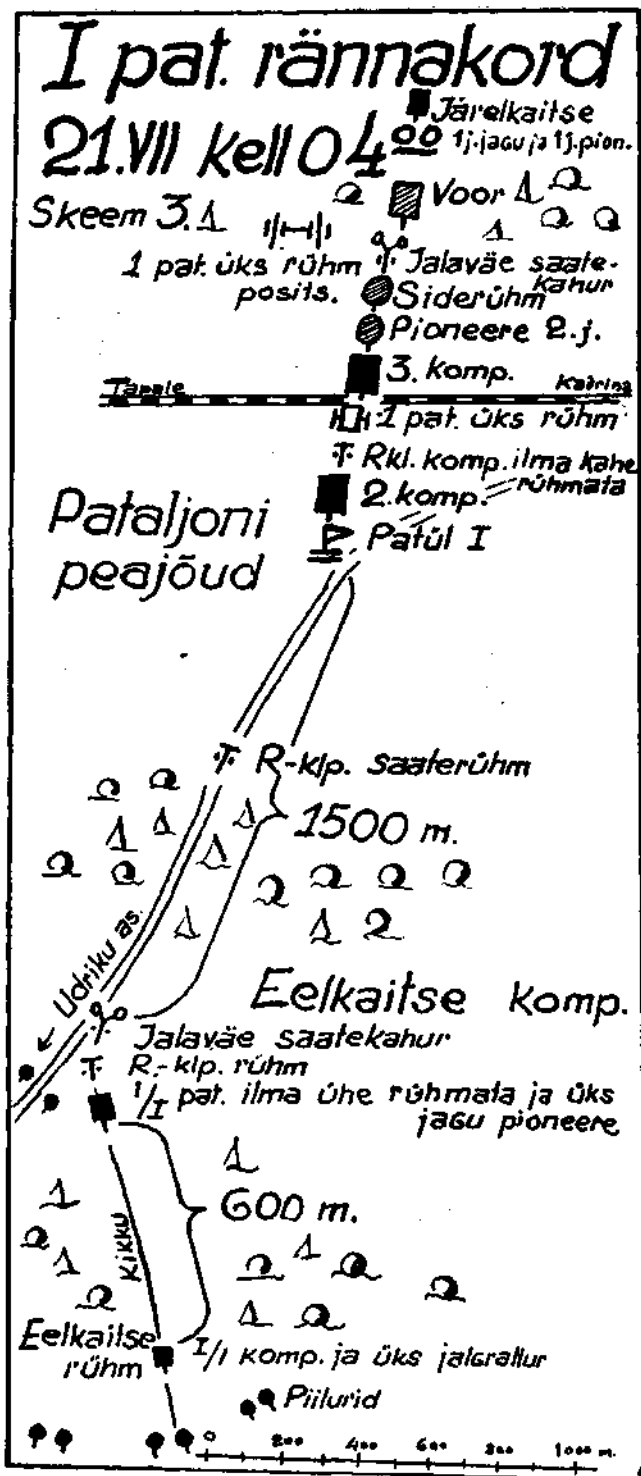
Teated saata Udriku as.

Seejärele saadab leitn. Aru teate rügemendi pealikele Udriku as. saabumise ja edaspidise luure kohta.

Ülesanne 1. Kuidas liigub allohv. Tederi piilkond Udriku as. Kõrpe ja edasi (kust kohalt nimelt ja missuguses korras)?

Kell 0440 jõudsid piilkonnast väljasaadetud kaks piilurit Kiku küla Jaagu talust 100 m loode pool olevale künkale, kus nende peale Kiku külast lasti 6 pauku.

Kus asus samal ajal piilkonna süda ja teised piilurid, kui nad olid välja saadetud, missuguse otsuse teeb piilkonna pealik edaspidiseks otsuseks ja kuidas viib selle täide?

I pataljoni rännak ja selle julgestus.

Kõik väed, olgu nad puhkusel, rännakul või lahingtegevuses, peavad end julgestama, see tähendab, peavad end kaitsma vaenlase ootamatu kallaletungi vastu.

Tänapäev ei pea väed end julgestama mitte ainult ses suunas, kust vaenlast olemasolevate teadete põhjal on oodata, vaid kõigis suundades. Mootor võidab kõik kaugused ja motoriseeritud osade suur liikuvus nõuab iseäranis hoolsat julgestamist lahtistel tiibadel. Raudseks reegliks on vägede julgestamine vaenlase õhukallaletungi vastu igas olukorras.

Rännakul saadavad väed oma liikumise „vaenlase poole“ ja ka „külgedele“ julgestamiseks rännakkaitse- või julgestusosad. Meie rügemendi I pat. on seks otsarbeits saanud ette 1. kompanii ühe raskekuulip. rühmaga, mis moodustab ühe kolmandiku pataljoni jõududest. Pataljoni rännakkorras on rännaku julgestamisest annab selge kujutuse skeem 3 lhk. 117.

Siin näeme, et pataljoni julgestusosad rännakul on eelkaitse-kompanii ja eelkaitse-rühm. Eelkaitse-rühma juures on sidemeks üks jalgrattur, tihti ka sidekoer ja helksidetöökond. Viimased on vajalised siis, kui vaenlase tule tõttu inimestega ühenduse pidamine eelkaitse-rühma ja eelkaitse-kompanii vahel on raskendatud. Eelkaitse-rühm saadab ette silmsideme kaugusele piilurid. Kui vaenlasega kohtumist pole oodata, liiguvad piilurid eelkaitse liikumis- ja kõrvalteedel, mitte aga mööda põlde ja karjamaid, kus piilurid võivad liikuda ainult pikaldase tempoga ja seega takistavad kolonni liikumist. Meie eelkaitse-rühma ees liikusid piilurid ainult mööda teed kuni Kiku tee käänakuni, siin saadeti välja ka kõrvalpiilurid. Kui pole oodata vaenlasega kohtumist, võib eelkaitse-rühma määrata vähema kui üks rühm, 2–3 jagu. Eelkaitse-rühm liigub kolonnis kahekaupa, kahelpool teed (vaata joonis 5 lk. 118).

500–800 meetrit eelkaitse-rühma järel liigub eelkaitse-kompanii. I pataljoni eelkaitse-kompaniis on 1. komp. kaks rühma, üks r.-kuulip.-rühm, üks jagu pioneere, kes sillad parandavad ja liikumistakistused teelt kõrvaldavad, ning võitluseks vaenlase soomusjõudude vastu üks jalaväe saatekahur. Sidemeks eelkaitse-kompanii juure antakse tsikkel või jalgratas. Eelkaitse-kompanii ülesanne on peajõudude julgestamine liikumise suunas ja rännakute vabastamine vaenlase osadest; selleks kõvendatakse siis ka ta jõude raskekuulip., saatekahuriga ja pioneeridega, et iseseisvalt võiks seda ülesannet täita. Eelkaitse-rühm on eelkaitse-kompanii organ.

Umbes 1500 m eelkaitse-kompanii järel liiguvad pataljoni peajõud — kolonn. Pataljoni kolonn seatakse kokku nii, et pataljoni saaks paremini lahingkorda paisata. (Liikumise järjekord pataljoni kolonnis vaata skeem 3 lhk. 117). K.-kuulip. vankrid liiguvad kolonnis kas oma rühma või kompanii järel.

Pataljoni kolonni ja eelkaitse-kompanii vahel liigub r.-kuulip. saaterühm, kelle ülesanne on võidelda vaenlase lennukite vastu. Vaenlase lennukit silmates või kuuldes asub r.-kuulip.-rühm positsioonile ja on valmis tulistamiseks. Rännakul määratakse õhuvaatluks igas kompaniis, eelkaitserühmas, patareis ja vooris õhuvaatlejad, kes oma tähelepanekud kohe kompaniipealikule edasi annavad.

Joon. 4

Leitn. Aru luurpatrull kell 0330.

Patarei liigub hüpetena rühmakaupa, et olla valmis oma tulega eelkaitseosi toetama. Patareipealik või patareipealiku abi liigub eelkaitse-kompanii pealiku juures. Meie patarei üks rühm asub positsioonil Mäeküla juures, teine rühm liigub pataljoni kolonniga, et Kiku külasse viiva tee risti juures asuda positsioonile, mille järele esimene rühm kiire allüüriga sõidab järele kolonnile.

Järelkaitses liigub üks laskurjagu ja üks jagu pioneere. Järelkaitsese osad kaitsevad peajõude, eriti voore, vaenlase kallaletungide eest seljatagant. Pioneerid teevad teedel vähemaid parandusi ja kõrvaldavad rikked, mis peajõud liikudes on sünnitanud.

Nüüd veel eelkaitse-rühmast ja piilureist. Milles seisab nende tegevus? Nad peavad esiteks nägema,

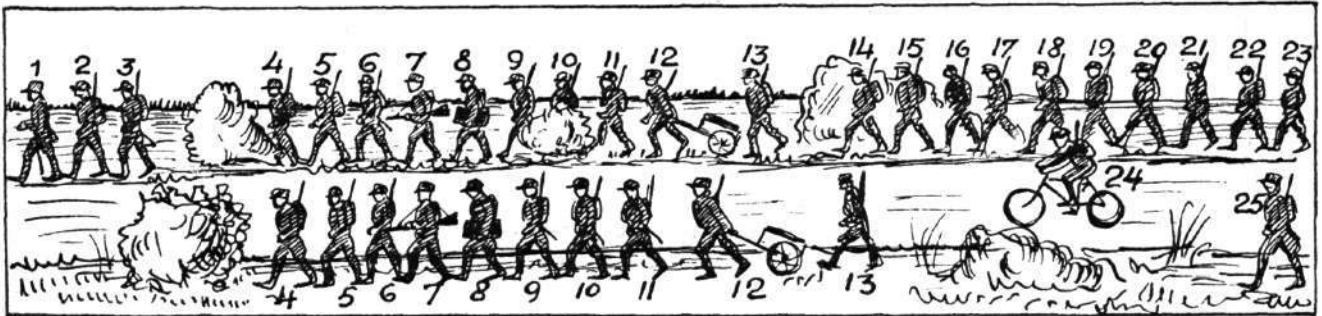
hargnemiseks. Eelkaitse-rühm peab kiiresti hargnema ja iseäranis olema valmis tiibade kaitseks.

Liikudes mööda külavaheteed Kiku küla poole kuulis eelkaitse-rühma pealik leitn. Tiiger edela suunas püssipauke. Kui ta kell 0445 m. Rabasauna juures üle Pedja jõe jõudis ja, binokkel vaatluseks valmis käes, võsastiku ääre välja jõudis, avati Loopealse talust ida pool olevalt künkalt eelkaitse-rühma peale, kes vaevalt üle silla oli jõudnud, k.-kuulip. tuli. Samal ajal jõudsid eelpiilurid Iisaku talust 300 m ida pool olevale künkale ja nad võeti seal Loopealse talu juurest püssitulega vastu.

Ülesanne 2. Missuguse otsuse tegi eelkaitse-rühma pealik, missugused käsud ta andis ja kuidas viis need täide?

Eelkaitse rühm kell 04 00.

Joon. 5

1 ltn. Tiiger, 2 ja 3 sidevaatlejad, 4 k.-k. jao pealik, 5 ja 6 k.-k. jao I ja II number, 7 sihtur, 8 laadija, 9–12 k.-k. jao tagavara-toimkond, 13 k.-k. jao p. abi, 14 laskurjao pealik, 15–22 laskurid, 23 laskurjao p. abi, 24 jalgrattur, 25 sidepost ühenduse pid. eelkaitse-kompaniiga.

Jääpurjekas talvespordi vahendina

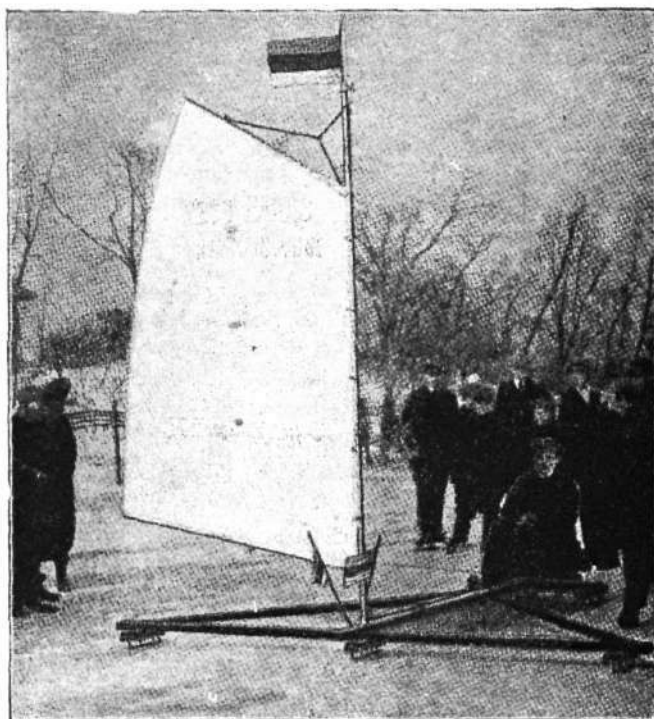
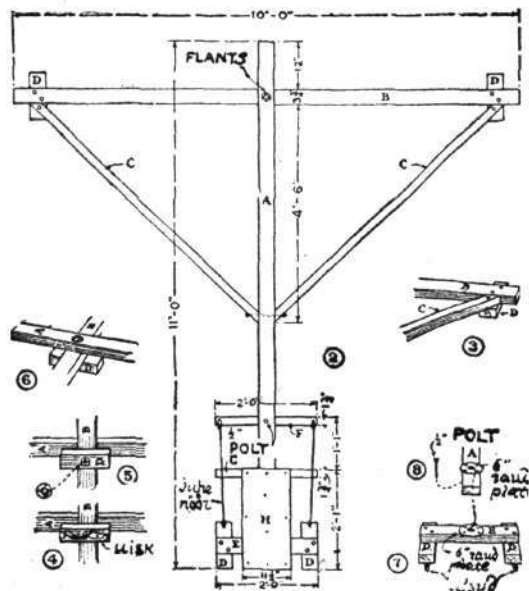
Purikelgu võib valmistada kodusel teel vähese kuluga

Lõbusat ja vaheldusrikast meelelahutust pakub talvel sõit jääpurjekal. Raske on kujutella paremat naudingut kui tuule vihisedes kõrvade ääres liuelda valgete tiibadega linnuga — jääpurjekaga — üle sileda jäävälja, arendades soodsa tuulega kiirust, mis julgesti võib võistelda mootorsõidukiga.

Peale lõbu võib jääpurjeka rakendada teenistusse liikumisvahendina. Sõjaajal rekvireeriti kõik jääpurjekad ja saadeti Peipsi ja Pihkva järvedele — sõtta venelaste vastu. Jääpurjekail liuglesid järvel kahe-kolme-mehelised meeskonnad, olles vahti- või luureteenistuses. Kuna jääpurjek on väga tujukas sõiduk ja ta juhtimine nõuab vilumust, pidid mitmed jääkelgud suuna kaotamise tõttu vaenlaste kätte langema.

Rahua ajal on jääpurjekaid rakendanud töösse peamiselt piirivalve. Seal ta on heaks sideabinõuks mereäärsete kordonite ja Peipsi järve piiripunktide vahel kui on vaid soodsat tuult.

Jääpurjeka üheks halbuseks on asjaolu, et tema kasutamine on hõlpus peamisest lumest vabal või õhukese lumekorraga kaetud jääil, kuna paksema või ebataasase lumekorraga juures purjek ei taha vedu võtta. Seetõttu ei ole täistuisanud jääil jääpurjekaga suurt midagi ette võtta.

Jääpurjek jääb meil ikkagi rohkem lõbuasjaks, kuna tema praktiline kasutamine oleneb tujukast ilmastikust ja jää tasasusest.

Rohkesti jääpurjekaid on Tallinnas, kus nendega sõidetakse Ülemiste järvel ja Tallinna lähel. Suurem osa jääpurjekate omanikest harrastab suvel purijahisporti, kuna jahi purji saab kasutada talvel jääpurjekal. Tallinna jääpurjekate vahel on korraldatud ka võistlusi.

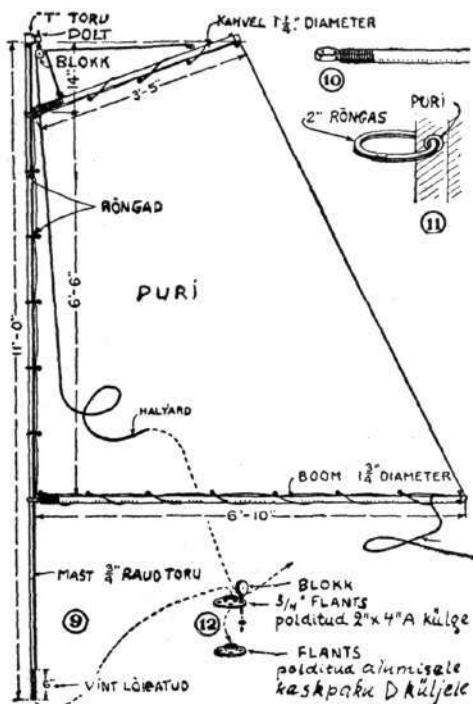
Peale Tallinna on jääpurjeka-sport leidnud jüngerid ka mujal Eestis, nagu Haapsalus ja teisis mereäärseis linnus.

Luksuslikud jääpurjekad on nagu jahidki valmistatud punasestpuust ja on seetõttu hinnalt õige kallid. Kuid pole erilist vajadust, et jääpurjekas oleks valmistatud nii kallist materjalist. Jääpurjeka võib valmistada palju odavamini ja isegi koduste abinõudega. Kuna paljud kaitseliitlased kahtlemata tunnevad huvi selle talvespordiharu vastu, toome allpool kirjelduse, kuidas koduste abinõudega valmistada lihtne jääpurjekas. See on seotud mõnesuguste ülesandavate kuludega ja tasub ausasti vaeva. Kui ehitamine käib ühel üle jõu, võib jääpurjeka soetada üle mitme mehe, kuna seda võib sõiduks kasutada ka mitmekesi.

Jääpurjeka või purikelgu raam valmistatakse 2"×4" ja 2"×2" lattidest. Mastiks kõlbab kõige paremini peenike raudtoru, kuid selle asemel võib väga hästi tarvitada ka tugevamat puust masti. Puri võib olla harilikust puuvillasest riidest, kui purjeriie tundub liig kallina, kuna jalastena võib kasutada harilikke liuraudu. Kõiki neid asju võib saada kerge vaevaga, kui ainult on tahet ehitamiseks. Purikelgu raam on toodud joonisel nr. 2. Esiteks lõigatakse jääpurjeka raami keskpuu A ja põikpuu B 2"×4" latist ja kinnitatakse täisnurkselt

üksteise külge, nagu see on näidatud joonisel. Kokkupanek peab sündima nii, et keskpuu ots ulatub üle põikpuu 12 tolli.

Edasi lõigatakse 2"×2" latist kaks külgsuud C nii, et nende otsad liituksid hästi keskpuu A ja põikpuu B külge. Siis kinnitatakse külgsuud raudpoltidega pakkude D ja keskpuu A külge. Liurauad-jalaksed kinnitatakse samade pakkude külge. Jalakseid on üldse viis: üks kinnitatakse põikpuu B keskele ja üks kummalegi otsale (joonis 1), kuna kaks ülejäänud jalast kinnitatakse kelgu tagumise osa külge. Pakud võib lõigata 2"×4" latist ja 12 tolli pikad. Iga paku alla kinnitatakse liuraud. Seda võib teha sel kombel, nagu harilikult liuraudu saabaste külge kinnitatakse, või jälle poltide abil. Hästi tuleb valvata seejärele, et liurauad oleksid kõvasti pakkude küljes, kuna muidu võib sõidul juhtuda õnnetusi.

Enne kui liurauad pakkude külge kinnitatakse, tuleb pakud kinnitada raampuude külge. Sel kohal, kus keskmine pakk, keskpuu ja põikpuu ristuvad, puuritakse kolmveerandtolliline auk masti tarvis. Seejuures tuleb ülemale poolele keskpuu peale ja paku D alla kaks 3/4" flantsi (joonis 12). Jääpurjeka raami külge kinnitatakse mõlemad flantsid poltidega, mis lähevad läbi keskpuust, põikpuust ja pakust D (joonis. 2 ja 5).

Tagumised kaks liurauapakku kinnitatakse raudpoltidega roolpuu E otstes (joonis. 2 ja 7). Roolpuu võib valmistada 2"×4" latist, pikkuseks on paras mõõt kaks jala. Roolpuu E kinnitatakse keskpuu A külge pooletolise raudpoldiga järgmiselt: esiteks läbi keskpuu A, siis läbi kahe kuuetollise läbimõõduga raudratta ja lõpuks läbi roolpuu E. Poldi otsa kruvitakse mutter.

Raudrattaist kruvitakse üks keskpuu A ja teine roolpuu E külge. Nende kahe puu ühendamisel raudpoldiga peavad rattad jääma vastamisi, nagu see on näidatud joonistel 7 ja 8. Jääpurjeka juhtmiseks lõigatakse 2"×2" latist kahe jala pikkune puu F, mis samuti raudpoldiga kinnitatakse keskpuu alumisele poolele, kohale, mis näidatud joonisel 2. Selle puu abil saab jääpurjekat juhtida jalgade abil. Jalgsuud otste lähedale kruvitakse kummasegi otsa üks kruvirõngas; samuti kinnitatakse kummagi tagumise liuraua paku külge rõngas, mille järele tuleb rõngad vastavalt ühendada tugeva nõõriga. Jalgsuud G, mis asub 12 tolli tagapool F, on mõeldud jääpurjeka juhi selja taga istuva kaassõitja jalgade toeks. Jääpurjeka istelaud on kõige parem teha 12 tolli laiusest lauast, pikkus umbes kaks jala. Istelaua alumisele küljele kummagi otsa alla tuleb kinnitada liimi ja naeltega põõn: see teeb istelaua palju tugevamaks. Selle järele kruvitakse istelaud raudpoltidega keskpuu A külge.

Jääpurjeka mastiks on kõige otstarbekohasem muretseta kolmveerandtolline raudtoru. Kummalegi poole toru otsa tuleb lõigata vint: ühele otsale T toru jaoks (joonis 9) ja teisele kuue tolli pikkuselt raami külge kinnitatud flantside sissekruvimiseks (joonis 12). Kui koduste abinõudega pole võimalik vinti lõigata, tuleb seda lasta teha lukksepa juures. Masti otsas asuva T toru keskmise haru külge tuleb väike plokk, millest läheb läbi purje tõstmise nõõr joonis. 9 näidatud viisil. Teine plokk kinnitatakse raami küljes asuva ülemise flantsi külge. Purje tõstmise nõõr käib ka sealt läbi ja ots kinnitatakse raami küljes olevale konsulele.

Purje hoidva ülemise ja alumise puu mõõdud on antud joonisel 9. Nende puude mastipoolseil otstel peab olema joonisel 10 näidatud rõngad. Samuti tuleb valmistada puri joonisel antud mõõtude järgi. Masti külge puutuva ülemise ja alumise purjeääre külge tuleb panna kliiversid — suured vasksilmad Neljas vaba äär tehakse sel teel tugevaks, et temasse nõõr sisse õmmeldakse. Rõngaid, millega purje üks külg masti küljes üles ja alla liigub, on võimalik osta kauplusest odava hinnaga. Nende läbimõõt on 2 tolli, nagu harilikel võtmerõngail.

Kui kirjeldatud kujul on jääpurjekas valmis tehtud, võib temaga minna jääle proovisõidule. Võimalik, et purjeka juures tulevad avalikuks mõningad puudused, kuid need on kergesti kõrvaldatavad.

Jääpurjeka juhtimine nõuab oskust. Juht peab oskama ümber käia purjedega ja rooliga, tundma tuult ja sõidusuuna muutmise kunsti. Kes tunneb end kindlana ja kodusena puripaadi juhtimisel, see saab toime ka jääpurjekaga.

Purikelgu juhtimise kunsti õppimine pole nii ohtlik nagu vilumatu sõit puripaadil. Siiski tuleb hoiduda lähenemast jääaukudele, järvedes lahtiseile allkakahile ja meres laevasõiduteedele, sest vahest kange tuulega ei õnnestu pöördumine õigel ajal ja sõitjad võivad vastu tahtmist sattuda hädaohtlikku külma vanni.